

dotyky

slovenské

ročník XIII číslo 9 september 2008

cena: 18 Kč

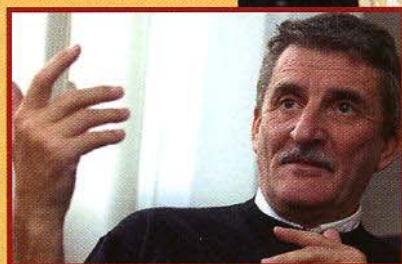
**Jubilejný
Jánošíkov dukát**

(str. 5 - 6)

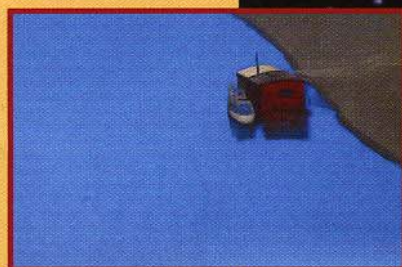
**Slovenský pohľad
na Kambodžu**

(str. 16 - 17)

**Jubilant
Martin Huba**

(str. 20)

**Maliarka
Klaudia Kosziba v Prahe**

(str. 24)

Úvod

do slovenkológie

ŽALÁR SANDTNEROV ŽALTÁR

VLADIMÍR SKALSKÝ

V roku 1996 sme priniesli aj v Slovenských dotykoch smutnú správu, že vo veku deväťdesiat rokov zomrel v pondelok 14. augusta vo Fakultnej nemocnici v Bratislave salezián, kňaz a básnik katolíckej moderny Štefan Sandtner.

Správu sme vtedy dokončili dovetkom: Slovensko-český klub pripravuje na vydanie jeho básnickú zbierku, napísanú vo väzení – Žalár môj žaltár v českom preklade Martina Kučeru. O celé dva roky neskôr kniha s podporou Komisie SLOLIA Literárneho informačného centra a Ministerstva kultúry ČR vyšla.

Titul je unikátom, v preklade a editorskom spracovaní pražského slovakistu a historika doc. Martina Kučeru (autora viacerých slovakistických antológií a prekladov, pracovníka Masarykovho ústavu AV ČR) sa čitateľom v ČR prvý raz dostáva do rúk pôsobivá väzenská poézia. Silnú česko-slovenskú väzbu má nielen doc. Martin Kučera, editor a autor zasväteného a doslova objavného doslovu, ale aj autor Štefan Sandtner, ktorý študoval a istý čas

pôsobil v Ostrave a celý život udržiaval kontakty s českým prostredím. Vydanie knihy bude aj významným príspevkom k diskusiám o vzťahu českého a slovenského disentu.

Štefan Sandtner sa narodil v chudobnej rodine kolára v Luboticiach pri Prešove. Mal štyroch súrodencov. Keď ho raz otec poslal k sesternici, či by im nepožičala päťdesiat korún, stretol sa s istým kňazom saleziánom, ktorý sa postaral, aby ho prijali na štúdiá do Šaštína. V rokoch 1939-43 študoval teológiu na Pápežskej gregoriánskej univerzite v Ríme. V roku 1943 bol vysvätený za kňaza a stal sa redaktorom časopisu Don Bosko. Prednášal na saleziánskom teologickom študentáte vo Svätom Beňadiku (dnes Hronský Beňadik) a vo filozoficko-pedagogickom študentáte v Trnave. Pritom študoval filozofiu a slovenčinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. V apríli 1950 bol zatknutý a vo februári 1952 vo vykonštruovanom procese odsúdený na pätnásť rokov za velezradu. Prešiel väznicami v Leopoldove, Bratislave, Ilave a Mírove. V roku 1960 ho prepustili. Viera bola neskôr jeho útočiskom aj v čase desaťročného väznenia. Skromnosťou a pokorou zdolával svoj neľahký osud. Pred psychickým terorom ho zachránilo písanie, pri ktorom sa vedel odpútať a rozmýšľať. Spolu s opakovaním básní a ich cizelovaním si uchovával zdravý myseľ a posilňoval psychiku. Poéziu začal písať v Leopoldove vo vyšetrovacej väzbe, keď každú hodinu musel robiť drepy. Aj básňou — popri modlitbe — si chcel skrásliť deň. Situáciu sťažovalo, že sa nesmelo a ani nemalo na čo písať. Písal a prekladal teda v hlave. Naspamäť vedel vyše deväťsto veršov z Loretánskeho svetla od Václava Renča. A taký istý počet veršov vo svojom preklade, ku ktorému sa premodlil z originálu. Jeho básne z väzenia sú pozoruhodné aj tým, že vyžarujú radosť.

Až do odchodu do invalidného dôchodku pracoval ako skladník. Počas komunistickej totality prispieval svojou tvorbou do viacerých samizdatov. Po roku 1989 žil medzi saleziánmi v Bratislave. Do slovenčiny preložil vyše tridsať diel z rôznych jazykov. Autorské dielo a prekladaná literatúra z rúk Štefana Sandtnera vyšli doteraz v celkovom náklade vyše pol milióna exemplárov. Najvlastnejším prínosom Štefana Sandtnera do slovenskej literatúry je jeho poetické dielo s hlbokou duchovnosťou a dokonalou formou, ktorá vzbudila obdiv a pozitívne hodnotenie u zahraničných literárnych kritikov.

Typograficky nádherne spracovaná kniha je ilustrovaná výtvarnými dielami ďalšieho perzekvovaného mnícha, františkána Teodora Tekela.

APERI, DOMINE

Ego vinctus in Domino.
Pro quo legatione fungor
in catena.

Já, vězeň kvůli Pánu,
jehož jsem vyslancem
i v okovech.
(Ef 4, 1; 6, 20)

Aperi, Domine,
Domine, aperi,
nežli tma pomine,
sestup k nám, zaperli
– Ty máš své záměry.

Plamenem očistným
do srdce vpál se mi,
v pohledu rozptýl dým,
proved mne básněmi
– noc i den vzdá se mi.

Zajásá breviář
z adventu do Vánoc,
vypučí z révy jař
a z pátku Velká noc.
– Ó, přijď mi na pomoc!

RANNÍ CHVÁLY

Deus vinctos suos
non despexit.

Hospodin nepohrdá svými,
když jsou uvězněni.
(Ž 69, 34)

Quos posuistis in carcerem
sunt in templo.

Ti muži, které jste vsadili do vězení,
jsou v chrámu.
(Sk 5, 25)

HYMNUS

Duše je jako katedrála,
vrcholná vzdušná gotika,
v kameni píseň, živá chvála,
nekonečna se dotýká.

Stisk modlící se ruky,
mystická klenba, svatá hostina,
pod oblouky srdcí shluky,
sepaté paže oheň protíná.

A potom výš a ještě výš
letí si duše jako skřivánek,
a tam Ti, Pane, ódy píše
na Slunce, výšku, na vánek.

Sláva Ti, Bože svatosvatý,
Tys blízký, já jsem daleký,
a vždycky najdu za dramaty
jas. Včera, dnes i navěky. Amen.

MEDZI DVOMA DOMOVMI

(3. ČASŤ)

Jeseň 2008 – to je termín, keď vyjde antológia „Medzi dvoma domovmi“. Je prvým uceleným kompendiom slovenskej poézie, vytvorenej v zahraničí. Projekt bude pokračovať zväzkami, venovanými próze a ďalším žánrom. Zámery sú dokonca ešte širšie a siahajú napríklad až k výtvarnému umeniu. Antológia je spoločným knižným projektom Svetového združenia Slovákov v zahraničí, Literárneho informačného centra v Bratislave a Národného inštitútu pre jazyk a literatúru Matice slovenskej, vychádza s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V tomto čísle Slovenských dotykov končíme náš trojdielny miniseriál, venovaný tomu, ako sú v antológii predstavení autori z Česka. Dnes prinášame posledné dve heslá - ide o dve veľmi významné mená: Andrej Stankovič a Nataša Tanská.

V roku 1946 sa s rodičmi presťahoval do Česka, žil najprv v Jičíne, Pardubiciach, neskôr v Prahe, kratší čas na iných miestach.

Andrej Stankovič je rodák z Prešova, z národnostne zmiešanej rodiny, od šiestich rokov však žil v Čechách. Patrí medzi legendárne postavy českého literárneho undergroundu, jeho výnimočná tvorivá básnická metóda bola založená na poetike nonsensu. Veľký význam mala jeho kritická práca, najmä v oblasti českej kinematografie.

Stankovič vyštudoval knihovníctvo a vedecké informácie, štúdium završil diplomovou prácou o významnom českom katolíckom vydavateľovi Josefovi Florianovi (vyšla knižne v Nemecku i v Česku, neskôr na túto výnimočnú prácu ešte nadviazal a jeho kniha *Josef Florian a Stará Ríše* je fascinujúco komplexným pohľadom na túto osobnosť). Verše začal publikovať v roku 1965 v časopise *Tvář*, v roku 1968 sa stal členom jeho redakčnej rady, tento jediný nemarxistický literárny časopis v Československu bol neskôr zakázaný. Po podpise Charty 77 pracoval ako figurant, čerpač, kurič, domovník a v ďalších podobných profesiách. Od roku 1979 bol členom Výboru na obranu nespravodlivo stíhaných. Usporiadal zborník básnických prác tzv. druhej generácie undergroundu Už na to seru, pretože to mám za pár (samizdat 1985).

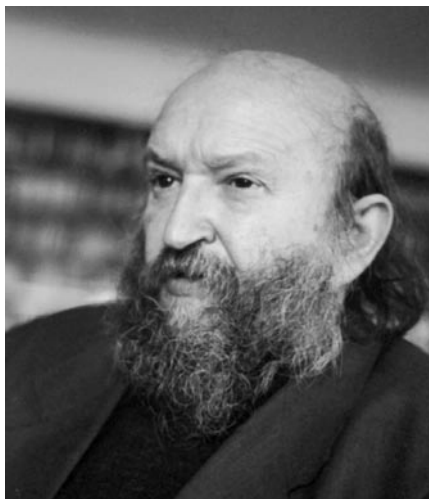
V roku 1990 prijal miesto riaditeľa Knižnice Kancelárie prezidenta republiky a zároveň neformálneho správcu súkromnej knižnice Václava Havla. V Kancelárii prezidenta pracoval do roku 1999, z toho do roku 1998 ako vedúci jej knižnice. Stál pri zrode *Revolver Revue*. Bol dlhoročným predsedom Rady Štátneho fondu ČR pre podporu a rozvoj českej kinematografie a členom redakčnej rady *Slovenských*

ANDREJ STANKOVIČ

(PSEUDONYM NIKOLA) STANKOVIČ

básnik, publicista, filmový kritik, prekladateľ
22. 6. 1940 Prešov – 12. 7. 2001 Praha

Dielo (bez prekladov): poézia – *Osvobozený Babylon*. *Slovenský Raj* (1992, predtým samizdat 1979), *Variace*. *Kecybely*. *Elegie*. *Nikdycinky* (1993, predtým samizdat 1984), *Noční zvuk pionýrské trubky* (1994, predtým samizdat 1979), *Patagonie* (1994, predtým samizdat 1979), *To by tak hrálo, aby nepřestalo* (1995), *Obskurník* (1999), *ostatné - Význam Josefa Florianiana* (1983, *Mnichov*), *Okradli chudého* (1998), *Josef Florian a Stará Ríše* (2008), *Co dělat, když Kolja vítězí* (2008)

*Autos o svojej tvorbe:
Bourání posvátných krav je součástí naší každodenní reznické práce...*

HLAS SOVÍ HATI, KÁCENÉ 26. ZÁŘÍ 1989

Andrej Stankovič

Motto:

„Marnosti šedivá,
kdo se na to dívá,
luk, šíp či tětíva?“

- „Vypočitatelnost znepokojuje“

Lidstvo, tu větev Boží lásky shnilou
uřízne ďábel motorovou pilou

dotykov. Od roku 1960 písal básne, v ktorých netradične kombinoval české a slovenské slová. Vyšlo mu šesť básnických zbierok. Filmové recenzie publikoval najmä v *Kritickej prílohe Revolver Revue* a v denníku *Lidové noviny*, po jeho smrti vyšli aj knižne pod titulom „Co dělat, když Kolja vítězí“. V rokoch 1999-2000 bol vedúcim redaktorom umeleckokritickej prílohy denníka *Lidové noviny*.

„Všetchno je jinak, jen já jsem sviňák,“ hovorieval o reakciách na svoje dielo. Bol kontroverznou osobnosťou v oblasti umeleckej kritiky, nesmierne zaujímavou osobnosťou českej a slovenskej poézie. V Česku figuruje jeho dielo ako súčasť maturitných tém, na Slovensku je málo známy. Svojou tvorbou, založenou na poetike nonsensu, protestoval hravou formou proti absurdite, lži a neľudskosti okolo neho, samozrejme najmä tak nastavoval zrkadlo komunistickému režimu, ale neskôr aj nedostatku vkusu. Zhrnul to v typicky provokatívnom, precíznom dvojverší: „Kde domov můj, tam všude hnůj.“

Do češtiny preložil prózy a eseje C. Milosza, H. P. Lovecrafta, C. Castanedu, J. R. Tolkiena a iné.

Založil filmovú *Cenu samozvancov*, po jeho smrti premenovanú na *Cenu Andreja Nikolaja Stankoviča*.

Literatúra: Doležal, B.: *Netrpěná literatura*, *Sešity pro mladou literaturu* 1968, č. 21; Marks L.: Andrej Stankovič. *Postmoderní dudák*, *Studentské listy* 1991, č. 2; *Slovník české literatury po roce 1945*, rozšířené vydání, 1998; *Slovenská literatura v Praze* 2000, 2000; Skalský, V.: *Básník nonsensu, kritik nesmyslů*, In: *Slovensko-české osudy*, 2001

Ceny a vyznamenania: *Cena Revolver Revue* za rok 2000, od roku 2007 sa udeľuje *Cena Andreja Nikolaja Stankoviča* za tvorivý počin v oblasti kinematografie

Nataša Tanská je potomok ruskej bielej emigrácie s estónskymi koreňmi, narodila sa v Prahe, žila na Slovensku, v roku 1969 sa do Prahy vrátila. Ako jedna z mála slovenských autorov sa zaradila do širšieho medzinárodného povedomia, a to prostredníctvom svojej tvorby i angažovanosti v spisovateľských aktivitách, okrem iného prostredníctvom PEN klubu a neformálnych kontaktov napríklad pri dlhom pobyte v Londýne (1990-97), kde pobývala ako manželka konzula. Bola redaktorkou Kultúrneho života, ale aj dramaturgickou Slovenského filmu, kde spolupracovala aj na filme režiséra D. Hanáka 322. Nataša Tanská napísala celý rad veľmi úspešných próz, divadelných a televíznych scenárov, rozhlasových a televíznych hier, na počiatku kariéry hrala aj v niekoľkých filmoch, napríklad Barunku v Babičke. Medzi legendárne patria jej diela pre deti a mládež – kniha *Puf a Muf* bola preložená do jedenástich jazykov a bol podľa nej nakrútený kreslený seriál, populárna šfukológia, psychológia pre nástročné *Vyznáte sa v tlačnici?* vyšla v mnohých vydaniach.

SENIORESKEY

(ukážka)

Nataša Tanská

Kedysi
to bolo inakšie
kedysi sa to nepatrilo
kedysi sa to nedalo
kedysi sme sa hanbili

kedysi sme nevraveli
kedysi

XXX

V detstve
sme sa stále pýtali
čo je čo
čo je
kúria
šek
hrada

potom sme to vedeli

Teraz sa pýtame
čo je
DVD WAP xD ZOOM
WAW JPEG AVI CDRa
potom to zas nevieme

NATAŠA TANSKÁ

(PSEUDONYM JANA DANKOVÁ)

prozaička, dramatička, spisovateľka pre deti
a mládež, poetka

30. 11. 1929 Praha – od roku 1969 žije v Prahe trvalo

Dielo (výber): poézia – *Epizódy 1964 (piesňové texty, hudba Pavol Šimai)*, *Nesmyslátko (limerický) rkp. 1996*, *Emocemesky 2002, 2003*, *Senioresky 2004*, *Třesky plesky 2007*, *ostatné – Vždy možno začať (1960)*, *Dvaja v trávě (1964)*, *Vyznáte sa v tlačnici? (1967, 1991, po česky 1968, 1970, 1991, 1999, 2003)*, *More (1970, po maďarsky 1971)*, *Puf a Muf (1971 - 3 české a 3 slovenské vydania, preložené do 11 jazykov, TV animovaný seriál)*, *Šaty (1971)*, *Klasické príznaky (1973)*, *Príhody vrabčiakov Žmurka a Hrnka (1973)*, *Hodina angličtiny (1973 – rozhlasová hra, divadelná hra po rusky v MCHAT, po lotyšsky v Lotyšskom národnom divadle Riga a po rumunsky v Bukurešti a ako film Hodina pravdy)*, *Případ finského nože (1975 – 1 slovenské, 7 českých a 3 nemecké divadlá)*, *Postskripta (1987, 1991, 1999)*, *Mužsko-ženský slovník (1991)*, *Proč jdeme mladým na nervy? (2001)*, *Ja to vidím inakšie, miláčik (2004)*
V roku 1969 sa natrvalo presťahovala do svojej rodnej Prahy.

Autor o svojej tvorbe:

Od nepamätí sa 'udia usilovali zlisovať svoje myšlienky; vznikla poézia.

XXX

Odpisujem
ihličkové podpätky
červený rúž
krátku sukňu
zvodný pohľad
ženu

už som len
človek

Nataša Tanská, autorka, ktorá sa ako jedna z mála slovenských autorov zaradila do širšieho medzinárodného povedomia, píše ľahkým perom, čo platí aj o jej hravej básnickej tvorbe, sústredenej najmä na limeriky a krátke žánre, experimentujúce napríklad so súčasným fenoménom esemesky.

Jej koníčkom sú koláže, ktoré vytvára ako protipól svojej literárnej práce.

Literatúra: Ján Poliak: *Podoby a premeny literatúry pre mládež*, 1970; *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*, 1970; *International Authors and Writers Who's Who*. Cambridge, každoročne od 1994; *Kinders neues Literaturlexikon*, sv. 22, L-Ž, Muenchen. Kinder Verlag 1998; *Un veliero per le stelle*. Campanotto Editore, Passian di Prato 1997

Ceny a vyznamenania: Cena Fraňa Kráľa za knihu *Počkaj, ešte nehráme* 1965; Cena rozhlasových poslucháčov za hru *Hodina angličtiny* 1974; Cena Trojruža za tvorbu pre deti 1990; Vydavateľská cena – Slovenský spisovateľ 1987 za knihu *Postskripta* ako najlepšiu knihu roka

XXX

Pri pohľade na nás
vraveli si mládenci
tú by som zbalil
je pekná

a bude neprestajne v posteli

Pri pohľade na nás
vravia si vdovci
tú by som zbalil
tá by navarila

nefrflala
len či je zdravá

aby nebola neprestajne
v posteli

(Autor hesiel: Vladimír Skalský)

Maša Haľamová svojou poéziou od vydania prvej zbierky „Dar“ (za svoj život vydala len tri útle zbierky lyrickej poézie), citovo ovplyvnila všetky dozrievajúce generácie.

Maša Haľamová bola poetka, autorka kníh pre deti, prekladateľka. Narodila sa v Blatnici, v rodine šafraníka, olejkára, váženého a majetného obchodníka Jozefa Haľamu, 28. augusta 1908 a zomrela v Bratislave 17. júla 1995. Otec takmer celý život prežil v ďalekom stredoázijskom Turkestane. Domov sa vracal len z času na čas k svojim šiestim deťom, ktoré v roku 1905 stratili matku. Do základnej školy Maša začala chodiť v Martine v prvom roku prvej svetovej vojny. Potom pokračovala v Staršej Pazove v Srbsku, kde sa o ňu po matkinej smrti starala učiteľka Olga Textorisová, priateľka matky. Aj druhá žena Jozefa Haľamu zomrela na tuberkulózu. Po návrate z Juhoslávie Maša žila istý čas spolu s bratom v matkinom dome v Martine, kde začala aj svoje gymnaziálne štúdiá. Zmaturovala však v Bratislave v roku 1925 na Štátnej obchodnej akadémii, aby si čím skôr mohla sama zarábať na živobytie a osamostatniť sa. Do Bratislavy sa vydala jej staršia sestra Olga, ktorá sa ujala svojich dvoch najmladších súrodencov, najmä deväťročného Jána.

Bratislava bola pre mladé nadané dievča svojráznou školou života. Nadvážuje prvé spoločenské kontakty, priateľstvá. Spisovateľka Hana Gregorová, blízka priateľka Olgy Peniažkovej, Haľamovej matky, jej otvára v rokoch 1922-1940 dvere známeho literárneho salónu. Mladá poetka sa zoznamuje s umelcami – spisovateľmi, básnikmi, hudobníkmi, maliarmi, literárnymi kritikmi. Po maturite začala pracovať ako úradníčka v Osvetovom ústave v Bratislave, ale od 1. júna 1926 nastupuje do prijímacej kancelárie Sanatória Dr. Szontága v Novom Smokovci vo Vysokých Tatrách. Tu sa stretáva so svojim budúcim manželom, lekárom, Dr. Jánom Pullmanom, a po svadbe s ním v roku 1930 bývala na Štrbskom Plese až do roku 1956, keď ovdovela. Dr. Pullman sa po druhej svetovej vojne stal riaditeľom Československých kúpeľov na Štrbskom plese. Po manželovej smrti sa rozhodla odísť z Vysokých Tatier, kde prežila plných tridsať rokov. *„Bol to veľmi ťažký odchod po každej stránke, aj psychicky aj fyzicky, lebo som tam žila toľké časy. A naraz presadenie do inej klímy – aj som to odniesla zdravotne. A naraz som musela začať niečo robiť, lebo v tie časy dôchodky boli ohromne malé, ja som mala vdovský*

dôchodok 680 korún po manželovi, ktorý bol síce v najvyššej možnej triede, ale aj tak dôchodok bol strašne malý. Z toho sa nedalo existovať, no tak som musela ísť dačo robiť.“

Pracovala ako redaktorka vo vydavateľstve Osveta v Martine a napokon vo vydavateľstve Mladé letá v Bratislave, kde žila na dôchodku od roku 1973. Prvé literárne kroky urobila už ako gymnazistka. Publikovala preklady z ruskej poézie, potom i vlastné veci. V roku 1929-30 bola na študijnom pobyte v Paríži, na Sorbonne. Za básnickú zbierku „Dar“ získala štipendium, ktoré jej umožnilo štúdium francúzštiny.

Maša Haľamová nenapísala klasické pamäti. Jej spomienkové eseje vyšli pod názvom „Vyznania“ a „Vzácnější nad zlato“. Zaznamenala v nich spomienky na rodinu, otca a jeho rod, predčasne zomrelú matku, na ľudí, ktorých poznala. Napríklad na slávnu slovenskú botaničku Izabelu Textorisovú, sestru priateľky svojej mamičky alebo na maliara Karola Miloslava Lehockého, ktorý patril medzi obdivovateľov jej matky.

Podtatranská knižnica v Poprade vo svojej edícii „Tatranské listy“, v ktorej predstavila viacerých spisovateľov v ich vzťahu k Tatrám, vydala v roku 2001 „Tatranské listy Maši Haľamovej“, kde Ľuba Rusnáková pripravila výber zo spomienok a vyznaní poetky. Útla knižka zaznamenáva aj Haľamovej rozhovory, ktoré sa viažu k tatranskému obdobiu.

S Mašou Haľamovou som sa stretol v bývalom Dome slovenskej kultúry. Vďaka herečke Ide Rapaicovej, ktorá presvedčila osemdesiatročnú poetku na cestu do Prahy a pomohla mi zorganizovať program „Miesto pre hosta“, sme ju privítali 10. októbra 1988. Spoločne sme si s ňou pripomenuli jej jubileum. Ida Rapaicová recitovala z jej poézie, o Haľamovej mieste v slovenskej literatúre hovoril literárny historik Stanislav Šmatlák a pri klavíri bol Jozef Malík. Maša Haľamová v programe, ktorý som moderoval, odpovedala na otázky v preplnenej Novomeského sále a na záver podpisovala svoje knihy. Bola svieža a cítila sa medzi nami veľmi dobre. Večer s jej poéziou patril k tým, na ktoré sa nezabúda.

Vojtech Čelko

MAŠA HAĽAMOVÁ VZÁCNEJŠIA NAD ZLATO

BODLIAK IZABELY TEXTORISOVEJ

(ÚRYVOK)

Od útleho detstva nosím v sebe obraz Gadera i Blatníckej doliny, dvoch dolín, ktoré sa od horného konca dediny rozbiehajú do divých skalných útesov a vrchov Veľkej Fatry. Neporušené ešte civilizáciou, s úzkymi strmými cestami na zväzanie dreva, s nespútanými horskými riavami, vrúbenými pralesom. Neskôr do môjho obrazu vkročila krokom kráľovnej Izabela Textorisová, v plnom svojom rozkvetu, hrdá a krásna, vzbudzujúca úctu a obdiv. Šíriaca okolo seba istotu a silu. Priťahujúca ako mocný magnet. Dodnes obraz nevybledol, vanie z neho atmosféra dávných čias, vôňa horských kvetov, lúk, bystrín, trpký pach

lopúchov okolo potokov i výpary jarných kopnejúcich vrškov za dedinou. A prostred dediny, za vysokou drevenou bránou okolo prikrčeného domca, pošty i bytu zároveň, kráľovstvo záhradných kvetov nevidanej krásy, aké mohla vypestovať iba citlivá ruka skúseného botanika.

Nesmiernou hrivnou bola obdarená táto vzácna žena, ale koľko bolo treba sily, aby v nežičlivých pomeroch Rakúsko-Uhorska vyrástla z nej – samouka – prvá slovenská botanička, vedecky podkutá, vzdelaná, rozhladená a národne uvedomelá! Bez škôl, len vlastnou vôľou a vytrvalosťou, takmer v biede, deň za dňom, prísna k sebe, nasávala vedomosti, ako smädny kvet na vyprahnutej skale chytá si kvapky rosy.

Azda od nenáročných horských kvetov naučila sa trpezlivosti. Poznala tajomstvá prírody a vedela, že aj v úzkej štrbinke

skaly na vrchole Tlstej sa mocne prichytí rastlina a výdrží náporu víchrov i ľadových sprškov, i jarné mrazy, aby v prvých teplejších lúčoch slnka z nej vypučal zázračný kvet, pokračovanie života... Ako hviezdár, usilujúci sa objaviť novú kométu, aj botanik túži nájsť svoj kvet, dovtedy neznámy. Izabele Textorisovej popri plesnivci alpskom, dovtedy v Uhorsku neznámom, a iných kvetoch, pošťastilo sa nájsť v samom sedle Tlstej ešte neobjavený bodliak. Pomenovaný je jej menom – *Carduus textorisianus* Marg.

Apráve bodliak! Akoby v ňom bolo zašifrované mnohé zo života Izabely Textorisovej. Ako jej heraldický znak. Odmena za bodliny, ktorými ju často nemilosrdne píchali. Drsný bodliak, ale zakvitá hodvábnym vanúšikom. A vonia medom. Pijú z neho sladkú šťavu čmeliaky.

Nová násobilka tridsiatimi

VLADIMÍR SKALSKÝ

Držte si peňaženky, euro pristáva na letisku M. R. Štefánika v Bratislave! Už od augusta sú na Slovensku všetky cenovky duálne – v slovenských korunách aj v eurách. Od 1. januára budúceho roku sa menou na Slovensku definitívne stane euro. Slovenská koruna skončí svoju existenciu v šiestom roku svojho „života“, plnoletosti sa už teda nedožije.

Čakal sa možno tobogán, ale zatiaľ je let viac-menej hladký. Ostatné mesiace sa pravda akcelerovalo na plný plyn, vláda dávala najavo, že chce dosiahnuť čo najsilnejší konverzný kurz a špekulanti na burze sa na tom snažili zarobiť. Objavili sa pravdaže aj špekulácie o úniku informácií z exekutívy smerom k finančným skupinám, ale to teraz ponechajme stranou. Každopádne kurz je už raz a navždy daný - 30,126 eura za slovenskú korunu. Je teda rovnaký, ako bola centrálna parita. Snaha slovenskej vlády a Národnej banky Slovenska o jeho zaokrúhlenie, pokiaľ možno na

vonkajšie okolnosti. Stačí sa poobzerať, aby bolo jasné, že veci nie sú také jednoduché, aké vyzerajú. Poľsko a Česko sa s prijatím eura neponáhľajú, chcú ešte svoj kurz významne zlepšiť a tak zabrániť inflačným tlakom, avšak ponáhľať sa ani nemôžu – napríklad pre Česko je kritérium schodku verejných financií zatiaľ nedosiahnuteľné. Ďalší kandidáti majú k splneniu podmienok ešte ďalej, alebo smolne neuspeli vo svojej snahe - Litva chcela prijať euro už v roku 2007 a zo štyroch rozhodujúcich kritérií išla už-už splniť všetky, ale pri inflácii jej napokon chýbala desiatinka percenta. A tak teraz podstupuje martýrium ďalšieho cyklu a snaží sa znova zladíť všetky podmienky tak, aby sa o euro pokúsila opäť v roku 2011. Jediná z krajín bývalého východného bloku, ktorej sa eurooperácia podarila, je najbohatšie a maličké Slovinsko. I tak sa niektoré problémy, najmä zvýšenie cien v tejto krajine po zavedení novej meny, vyslovujú ako mieme varovanie. Inflácia sa tam medziročne zvýšila z 1,7 na 5,7 percenta, hoci dôvody boli aj iné.

Čo teraz obyvateľov Slovenska okrem ťažkých peňažienok plných neobvyklých mincí čaká? Celkom určite väčšia záruka menovej stability, euro patrí k hlavným menám svetovej ekonomiky a ako také by nemalo byť natoľko náchylné na nečakané otrasy a také bezbranné voči útokom špekulantov ako meny malé. V eurozóne žije necelých 5 % obyvateľstva Zeme, ale podiel eurozóny na tvorbe svetového HDP je asi 16 %. Význam eura rastie, pretože sa stáva rezervnou menou iných častí sveta. Je to najstabilnejšia svetová mena ostatných rokov. Nepochybne sa znížia transakčné náklady obchodov s krajinami eurozóny, ale aj s ďalšími, kde je euro omnoho obvyklejšou menou, odpadne kurzové riziko, aj pre občanov sa zjednoduší cestovanie do veľkej časti sveta, kde budú platiť svojimi mincami a bankovkami. Slovensko vydá signál o svojej stabilite a ekonomickej sile; nezanedbateľný je argument eura pre zahraničných investorov, ktorí si budú vyberať medzi pre nich inak splyvajúcimi krajinami regiónu.

Aj euromince sú však nielen ťažké, ale aj guľaté a majú dve strany. Slovensko stráca vlastnú menu a s ňou aj nástroje monetárnej politiky - Európska komisia a najmä Európska centrálna banka pri svojom rozhodovaní zvažujú záujmy celej eurozóny a teda najmä veľkých ekonomík, akými sú nemecká, francúzska či talianska. Slovensko príde aj o možnosť posilňovať ďalej svoju menu a vyrovnávanie cien so starou Európou tak už pôjde iba cestou zdražovania, inflácie. Samozrejme k zblíženiu cien už z veľkej časti došlo, stále však priestor pre ďalšie posilňovanie koruny nepochybne existoval. Tento trend najlepšie odzrkadľoval výrazný rast slovenskej ekonomiky, udržiaval cenu práce na primeranej úrovni, a tým aj miernu infláciu. Od roku 2002 slovenská koruna posilnila oproti americkému doláru o neuveriteľných 60 % a oproti euru o 32 %. Koruna bola najcitlivejším regulátorom trhu práce a ten práve končí. Stratou vlastnej meny a najmä zastavením jej posilňovania vznikne silný tlak na zvyšovanie miezd. To sa prejaví hlavne v cenách všetkých služieb a činností, kde je výrazný podiel ľudského faktora.

Euro teda prináša plusy i mínusy, nie je samospasiteľné. Uspieť sa dá s ním aj bez neho. Dobrým príkladom sú sever-

ské krajiny. Nórsko nie je členom Európskej únie, Švédsko členom je, ale euro nepoužíva, Dánsko je členom, ale je len v ERM2, teda čakármi na euro, a Fínsko je aj v eurozóne. Všetky tieto krajiny majú vysokú ekonomickú výkonnosť, veľmi vysokú životnú úroveň a nízky rast cien, ich ekonomiky patria dlhodobo medzi najlepšie na svete. Václav Klaus varuje dokonca pred vážnou krízou euromeny - pravda je, že z rôznych dôvodov rastie eurozóna nielen omnoho pomalšie než Slovensko či Česko, ale aj pomalšie než priemer Európskej únie. To je však dané predovšetkým prirodzeným dobíhaním krajín „novej Európy“.

Občania, pre ktorých organizuje vláda aj vysvetľovaciu kampaň, sa obávajú najmä zdražovania. Dobrou správou pre nich môže vari byť, že obchodníci ceny zvyšovali už v predstihu, že vláda chce tvrdo trestať neodôvodnené zdražovanie, ako aj to, že niektoré tovary by mohli dokonca vďaka zníženiu transakčných nákladov pri ich nákupe aj zlacniť. Navyše väčšie zdražovanie zrejme postihne luxusnejšie služby s vyšším podielom ľudskej práce a teda bohatších ľudí. Lenže toto je teória a obavy dôchodcov s tristoeurovou penziou rozptýli až ich vlastná skúsenosť. Dúfajme, že to tak bude.

SCHENGEN SA OSVEDČIL

Ako si nepochybne všetci dobre pamätáme, koncom minulého roka vstúpilo Slovensko do schengenského priestoru, spolu s Českom, Poľskom a Maďarskom. Slovensko sa tak na hranici s Ukrajinou stalo vstupnou bránou do schengenského priestoru, čo sa prejavilo sprísnením režimu na tejto hranici. Okolo potrebnosti či nepotrebnosti Schengenu vznikalo v médiách, ale i medzi obyvateľmi našich krajín na konci roka nemalo diskusií. Po pol roku jeho existencie už fakty dokazujú, že zrod tohto priestoru prináša nemalé pozitívne výsledky. Nebudem teraz podrobnejšie rozoberať to, že sa umožnilo voľné cestovanie bez akýchkoľvek kontrol medzi krajinami Schengenu, ale pristávam sa len pri spominatej hranici s Ukrajinou. Výrazne tam totiž klesol počet nelegálnych migrantov, ako nedávno potvrdilo slovenské ministerstvo vnútra. Kým v prvom polroku vlaňajška prekročilo neoprávnene východnú hranicu smerom na Slovensko 690 ľudí, od začiatku tohto roka do konca júna ich bolo približne o tretinu menej. Menší nápor nelegálnych migrantov bol aj na ostatných hraniciach okrem Poľska. Treba povedať, že na Slovensko sa v prvom polroku najčastejšie chceli dostať Moldavci, Pakistanci a Gruzinci – zadržaných čaká buď vyhostenie z krajiny alebo môžu požiadať o azyl. Slovensko je však vo väčšine prípadov pre migrantov len tranzitnou krajinou a chceli by sa dostať ďalej na západ. V každom prípade, za šesť mesiacov tohto roka evidovala polícia 523 nelegálnych migrantov na hraniciach vrátane letísk, čo je oproti rovnakému obdobiu minulého roka pokles o viac ako tisíc ľudí, čo už naozaj treba považovať za nezanedbateľný úspech.

Naďa Vokušová

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOHNÝ

rovnú tridsiatku, narazila na nepochopenie až pohoršenie v orgánoch Európskej únie. Miliarda hore-dole podľa toho, aké pekné číslo nám vyjde, to nie je nič pre bankárov a bruselských úradníkov. Aj tak sa odteraz všetci občania Slovenska stanú špecialistami na násobilku tridsiatimi. Kofkože to je? Krát tri a pridať nulu. Aha, tak to je drahé, ďakujem, neberiem....

Kurz je to silný, čo znamená relatívne dobré zhodnotenie úspor slovenských občanov, podľa centrálnej banky, vlády i väčšiny odborníkov však nie natoľko silný, aby vážne ohrozil exportérov. Zdá sa, že tá tridsiatka je akurát.

Samu schopnosť prijať euro i doterajší priebeh tohto procesu treba jednoznačne považovať za úspech – tejto i predchádzajúcej vlády. Hoci najriskynejšie obdobie Slovensko pravdaže ešte čaká a aj eurominca má dve strany. Slovenská ekonomika s prehľadom a rezervami splnila počas hodnotiaceho obdobia všetky kritériá. To nie je vôbec samozrejmosť – ekonomika bola v správnej fáze, do kariet slovenských ambícií zahráli šťastne aj viaceré

Ďalší odchod z SDKÚ

Najsil

... a rozum zostáva stáť

Jedna gynekologicko-pôrodnická rodina

Lekárka, univerzitná pedagógička a vedkyňa prof. MUDr. Jitka Kobilková, DrSc. sa celý život pracovne i osobne venovala česko-slovenským vzťahom. Keďže sa v tomto roku dožíva významného životného jubilea – osemdesiatich rokov – porozprávali sme sa ňou o jej živote, práci, ktorej sa ešte aktívne venuje, a tiež o putách, ktoré ju stále viažu k Slovensku.

„Keby som si mala spomenúť, kde sa to všetko vo mne vzalo, ten pocit druhej rodiny, ktorou sa pre mňa stali moji slovenskí kolegovia a priatelia, tak by som si to asi ťažko uvedomila,“ začala svoje rozprávanie Jitka Kobilková. „Asi sa to začalo tým, že môj otec, ako aktívny bojovník prvého odboja Masarykových légii, ktorý dva roky bojoval za samostatnosť Československa, bol v pluku s niekoľkými kamarátmi zo Slovenska a priateľstvo si stále udržovali. Aj keď sa v roku 1920 vrátili do Čiech a na Slovensko, naďalej sa navštevovali, čo vtedy nebolo úplne jednoduché. Vďaka týmto stretnutiam som už útlom veku pociťovala, že patríme k sebe, tým skôr, že sme spolu bojovali za oslobodenie spoločnej vlasti.“

Celý život preto využívala každú príležitosť, aby sa na Slovensko čo najčastejšie dostala. Či už pracovne alebo súkromne. A prvá veľká príležitosť sa naskytla počas štúdia na stavbe trate Hronská Dúbrava - Banská Štiavnica, kde sa jej priateľstvo k slovenskému národu ešte viac utužilo. Jitka Kobilková tvrdí, že si vždy vážila, akí sú Slováci bezprostrední. Keď sú kamaráti, tak kamaráti „se všim všudy“, na život a na smrť. To sa nedá podľa jej slov o západných častiach Európy jednoznačne povedať. Slováci berú priateľstvo ako trvalé, majú ho viac zakorenené a aj keď sa kamaráti vidia až po veľmi dlhom čase, ich vzťah sa nemení.

Jitka Kobilková si vybrala povolanie lekárky a veľmi dobre za tie roky poznala, že choroba si nevyberá, choroba postihuje všetkých a nepozná hranice... Jej sesternica sa vydala za Slováka, deti sa jej narodili v Košiciach, kde aj dlho žili. A tak sa pridávalo jedno k druhému a kontakty so Slovenskom sa stále prehľbovali.

„Už moji učitelia na klinike boli veľký priatelia so svojimi slovenskými kolegami – lekármi, ktorých som neskôr aj ja stretávala na odborných seminároch v Prahe alebo na Slovensku,“ spomína ďalej pani profesorka. Boli sme v podstate jedna gynekologicko-pôrodnická rodina. A išlo nám vždy o to, čo urobíme nového, čo vylepšíme, čo vybudujeme pre svojich zverených žiakov. Z tejto spolupráce vzišiel aj celý rad učebníc, napríklad „Ženské lekárstvo pre stomatológiu“, na ktorom so mnou pracoval košický kolega J. Šimko, bratislavský kolega M. Kliment a tiež profesor K. Poradovský. Ďalšia kniha „Gynekológia a pôrodnictvo“ vyšla v českej i slovenskej verzii. Bola to učebnica pre lekárske fakulty – spoločne sme sa

na nej podieľali a ani sme nepotrebovali prekladateľa. Nehovorili sme síce správne po slovensky, ale text sme vedeli literárne transformovať do češtiny, ako i Slováci český do slovenčiny. I keď sú to dva iné jazyky a je v nich veľa slov, ktoré nás odlišujú, my sme im však vždy rozumeli, lebo sme mali slovenčinu pod kožou. Nám žiadne slovo nikdy nebolo cudzie...“

Každý gynekológ - pôrodník pozná svoj odbor ako celok, ale po stránke vedeckej sa venuje niečomu konkrétnemu. Jitka Kobilková zaslúžila svoj pracovný život prevencii zhubného bujnenia u žien. A z preventívnych vyšetrení to bola konkrétne cytodiagnostika. Na Slovensku pracovala tiež cytodiagnostická skupina pod vedením Jána Sirackého, ktorý žil dlhý čas v Anglicku. Z ich spolupráce vznikla ďalšia učebnica „Cytodiagnostika v gynekológii a pôrodnictve“. Za túto spoločnú vedeckú prácu a nové postupy v nej dostali štátnu cenu. Bola to prvá gynekologická učebnica zameraná na začínajúce zhubné bujnenie u tehotných žien. „My sme si vždy mysleli, že dáme dokopy postupy, ktoré by mohli poslúžiť ženám, že pomôžeme odhaľovať niečo, čo ešte len začína. Pretože, keď sa časom vyvinie skutočné zhubné bujnenie, tak už pomoc býva ťažká alebo žiadna,“ vysvetľuje pani Kobilková. „Kniha mala dve vydania, takže vidieť, že sa používa.“

I dnes stále využíva Jitka Kobilková rozličné príležitosti na spoluprácu so svojimi slovenskými kolegami, stala sa aj čestným členom Cytologické sek-

cie patológie na Slovensku. Je v kontakte s prof. J. Valentom, ktorý je redaktorom časopisu Slovenská gynekológia, kde pani profesorka často publikuje a on je zasa v redakčnej rade Českej gynekológie. Vzťahy sa stále utužujú, neprestali ani po rozdelení. „Láska nepozná hranice, pokiaľ je to pravá láska, kamarátstvo, pravý vzťah k vede, k práci, liečeniu, k životu,“ tvrdí. Profesorka Kobilková pripravovala na medzinárodne kvalifikačné skúšky v českých i slovenských kolegov. Keďže je členkou Medzinárodnej cytologickej akadémie, jej práce sú dobre známe aj v zahraničí a o českej a slovenské výskumy sa opierali aj tie medzinárodné.

Jitka Kobilková aj vo svojich osemdesiatich rokoch stále pracuje. Trinásť rokov bola prednostkou II. gynekologicko-pôrodnickej kliniky LF UK v Prahe, potom robila v cytologickom laboratóriu, ktorý viedla pre celý stredočeský kraj. Napriek tomu, že mala pred časom veľmi vážny úraz, stále pracuje na grantoch, je predsedníčkou Spoločnosti klinickej cytológie a spolupracuje i naďalej so slovenskými odborníkmi. „Myslím si, že sme našou spoločnou prácou prispeli k istým úspechom medicíny,“ dodáva na záver. „Zdá sa mi, že v súčasnosti trochu chýba altruizmus pracovať pre druhých, nielen pre vlastný úspech a prospech. Ľudia by si mali viac uvedomovať, že nie všetko sa dá riešiť ekonomikou – mnohé veci naopak len s láskou a pochopením...“

Naďa Vokušová

Pomáhal mu slovenský novinár

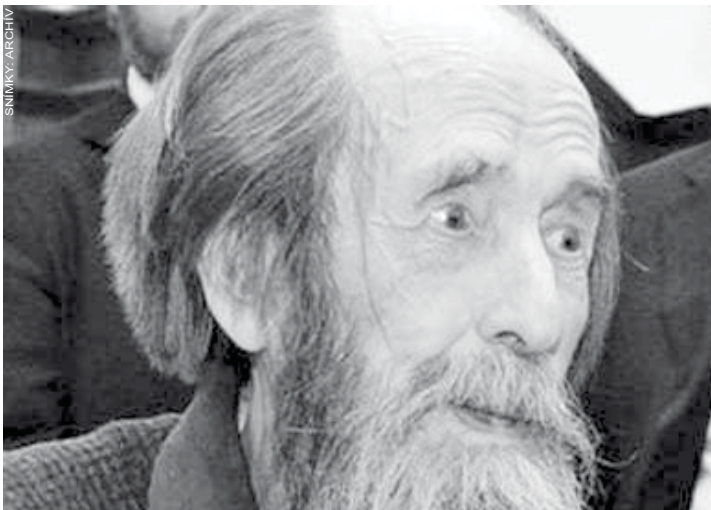
Muž, ktorý sa stal svedomím Ruska. Muž, ktorý odhalil tajomstvo gulagu. Tak minulý mesiac písali svetové médiá o Alexandrovi Solženicynovi, ktorý dokončil svoju pozemskú púť. Svet ho spoznal aj vďaka slovenskému novinárovi. Pavol Ličko urobil v roku 1967 prvý veľký rozhovor so Solženicynom a preniesol na Západ jeho knihy. Zo Solženicyna sa stal jeden zo symbolov obetí komunistického zla. Ličko sa aj pre kontakty s ním stal prvým slovenským novinárom, ktorého po auguste 1968 komunisti zavreli do väzenia.

Ešte nebol ani oholený, ani osprchovaný, keď k Ličkovcom ráno vtrhli príslušníci ŠtB. „Opýtal sa ich, či môže ísť do kúpeľne. Na chodbe mi povedal: Rátaj s tým, že domov neprídem skôr ako o rok. Zavolaj kamarátom, čo sa stalo,“ hovorí Marta Ličková o dni, keď zatvorili jej manžela. Vo väzení bol rok a pol a už nikdy sa nedal úplne dokopy. Nemohol pracovať, písať, prekladať. Zomrel rok pred novembrom 1989.

Ličko prekladal z ruštiny a písal pre týždenník Kultúrny život. Solženicyn sa stal jeho osudovým

Príbeh knihy

Reportáž bola veľká vec. Až po nej sa však začal odvíjať príbeh ako z detektívky. Ličko z Ruska domov doniesol strojopisy Solženicynovho románu „Rakovina“ a divadelnej hry „Jeleň a táborová prostitútka“. V Sovietskom zväze ich vydať nemohli. V Bratislave ich rýchlo preložili, ale ani tu vyjsť nestihli, lebo do krajiny vtrhli spojenecké vojská. No Ličko ich už predtým stihol dostať na Západ.

ALEXANDER SOLŽENICYN

PAVEL LIČKO

autorom. Ličko veľmi rýchlo zbadal, že v Rusku na začiatku 60. rokov nastal mierny odmäk a Chruščov umožnil vydať aj knihy, ktoré boli nezvyčajne kritické k Stalinovi a jeho obdobiu. Tak sa v roku 1962 medzi ľuďmi dostala aj novela „Jeden deň Ivana Denisoviča“. Za knihu učiteľa fyziky v zastrčenej Riazani bojoval pred politbyrom Chruščov osobne. „V každom z vás je kus stalinistu. Stalinista je dokonca i vo mne. Musíme vyhnať tohto diabla,“ presviedčal vtedy. O necelé dva roky sa však Solženicynova sláva mala skončiť. Nastúpil Brežnev. Zakázali mu publikovať, izolovali ho od okolitého sveta. Neprestal však písať.

V roku 1967 za ním Ličko odcestoval do Ruska. Po niekoľkých telegramoch a dobrodružnej ceste sa mu podarilo stretnúť sa s ním. Jeho reportáž z Kultúrneho života prebrali svetové médiá. „Prvý raz sa takto písalo o Solženicynovi, bolo tam veľa jeho autentických výrokov, no a potom Solženicyn predsa žil v izolácii - bolo vôbec problémom sa k nemu dostať,“ hovorí Marta Ličková.

Ličkovu reportáž z Kultúrneho života prebral aj ruský emigrantský časopis v Londýne. Tak sa k nej dostal aj špecialista na strednú a východnú Európu, novinár, prekladateľ a neskôr člen britského i Európskeho parlamentu lord Nicholas Bethell. V tom čase iba tridsaťročný muž bol už uznávaným expertom na komunistický blok. „Rozhodol som sa vycestovať do Bratislavy. Viackrát sme sa stretli a s Ličkom sme sa stali priateľmi a navzájom si dôverovali,“ napísal Bethell v knihe Špióni a iné tajomstvá. Na Zochovej chate, v Malých Karpatoch nad Bratislavou, Ličko podpísal vyhlásenie, že rukopisy získal od Solženicyna a že od neho získal aj súhlas na ich publikovanie. Svet tak mohol čítať ďalšie jeho knihy a v roku 1970 získal Nobelovu cenu za literatúru.

Obvinenia

Solženicyn si ju do Štokholmu nešiel prebrať. Báł sa, že by ho nepustili späť domov. A to aj napriek tomu, že už roky žil v domácom väzení. Do skutočného vä-

zenia sa dostal veľmi rýchlo aj Ličko. Na krk sa mu zavesili eštebáci. Jeden z hlavných dôvodov bol práve Solženicyn a jeho vzťahy s lordom Bethellom. Ten s pomocou Lička v čase okupácie, ale i v prvých mesiacoch po nej písal do londýnskych Timesov či Guardianu texty o Československu. Niekoľko článkov napísal aj Ličko. Písal ich pod pseudonymom Tono Kodada. Pre československú vládu sa stal nepriateľom štátu, zradcom a zapredancom v cudzích službách.

Agenti z Lička však nerobili iba komunisti. Aj v Británii sa objavili špekulácie, že spoločne s Bethellom pracovali pre KGB a „Rakovinu“ prepašovali len preto, aby dali Moskve zámienu na Solženicynovo zatknutie a neskoršie vyhostenie do exilu. Solženicyn žil od roku 1974 do roku 1994 na Západe, prevažne v Amerike.

„Bolo to hrozné. Obe strany barikád studenej vojny nás obvinili, že pracujeme pre tajnú službu tej druhej,“ napísal Bethell. Na rozdiel od Lička však prišiel

na čas iba o miesto na kandidátke konzervatívcoov do Európskeho parlamentu. Obvinenia dal na súd, ktorý vyhral a očistil svoje meno.

Proti Ličkovi sa obrátil aj Solženicyn. Po návrate do Ruska v pamätiach napísal, že Ličko ho podviedol a jeho knihy vydal bez jeho súhlasu. Lord Bethell Lička bránil. „Solženicyn sa stal tvrdohlavým, krutým a bezcitným mužom, ktorý nedokáže oceniť tých, čo mu pomohli,“ napísal v ruskom týždenníku Itogi.

Ličko naozaj nemal písomný súhlas Solženicyna a pokúšal sa ho získať. Hľadal ho v Rusku, druhýkrát sa však už nestretli. Ličko tak pred londýnskym súdom odprísahal, že autor mu dal zvolenie a knihy vyšli. Bethell zabezpečil, že autorské honoráre išli na účet, ktorý pre Solženicyna zriadilo vydavateľstvo. Po niekoľkých rokoch Solženicyn podľa Bethella vydanie románu „Rakovina“ uznal za oprávnené. „A hlavne, keď musel opustiť Sovietsky zväz, čakalo ho niekoľko stoviek tisíc dolárov.“

Ličko sa vrátil z väzenia v roku 1972. Do konca života ho otravovali. „Do práce ho zobrat nemohli a ťažkú robotu by nezvládol, lebo z väzenia sa vrátil s podlomeným zdravím. Často ho predvolávali na výsluchy, že je príživník,“ hovorí Marta Ličková. Sledovali ho. Pádu komunizmu sa už nedežilo.

Pani Ličková pozorne sledovala osud Alexandra Solženicyna, niektoré z jeho kníh dokonca prekladala. Nad mužom, ktorý sa vrátil z Ameriky a vzýval veľké Rusko, horlil proti Židom, kydal na Západ, ktorý ho v najťažších chvíľach zachránil, či obvinil jej manžela, že bol agentom sovietskej KGB, len mávne rukou. „Prispel veľkým dielom k tomu, že padol komunizmus. Bol to génius a tým sa to na staré kolenná často popletie.“

Matúš Kostolný

Až takmer gýčovite krásna atmosféra vládla počas, poväčšine slnečného, víkendu na úplnom začiatku augusta v Drevenom mestečku v Rožnove pod Radhošťom. Konal sa tam totiž už jubilejný desiaty ročník Medzinárodného festivalu slovenského folklóru v Českej republike „Jánošíkov dukát 2008“. Jeho hlavnými usporiadateľmi boli už tradične Obec Slovákov v Českej republike, Folklórne združenie Púčík z Brna a Folklórne združenie Českej republiky, tento rok sa medzi partnerov zaradilo aj Svetové združenie Slovákov v zahraničí.

isíckarátový víkend v skanzene

NAĎA VOKUŠOVÁ, VLADIMÍR SKALSKÝ

Počasie festivalu vskutku prišlo i keď niekoľkokrát na chvíľočku pohrozilo možnosťou vyskúšať aj mokry variant v stodole skanzena, predsa len však k nemu nikdy neprišlo. V utešenom skanzene sa folkloristi v pestrých krojoch vynímali akosi autenticky a prirodzene. A že ich tam bolo! Veď na festivale sa predstavilo dvadsaťpäť folklórnych súborov najmä z Českej republiky, ktoré

sa venujú výhradne alebo aj spracovaniu slovenských ľudových piesní a tancov. Ako hostia vystúpili aj súbory zo Slovenska, tiež krajské slovenské súbory z Maďarska a súbory iných národnostných menšín.

V otváracom programe prvého večera nazvanom „Z maľovanej truhlice“ privítali v preplnenom amfiteátri skanzenu všetkých návštevníkov dva vojenské

folklórne súbory - Vojenský umelecký súbor Ondráž z Brna a Vojenský folklórny súbor Jánošík zo Zvolena. V sobotu nás okrem slniečka privítalo aj roztancované námestie s krojovaným sprievodom. Ťažko by sme tu popísali všetky vystúpenia a ich atmosféru. Tú skôr priblížia naše fotografie. Okrem súborov s dospelými účinkujúcimi sa predstavili i detské folklórne súbory.

A ako inak, aj v tomto roku sa konalo Majstrovstvo Valašského kráľovstva v stíkaní masla spojené so zábavným programom „Od buka do buka“, v ktorom sa v najrôznejších súťažiach „pobili“ Jánošíci a Jánošíkovci, teda nositelia týchto mien z Česka, Moravy a zo Slovenska. Víťazom súťaže v stíkaní masla sa stalo družstvo z folklórneho súboru Skejšan z Chomutova. Staršie

OSLÁVENEK VLASTIMIL FABIŠIK

ženy z tohto súboru mali zrejme dobrú prax, pretože natĺkli z piatich litrov smotany 2,55 kíl masla! V súťaži o najlepšieho Jánošíka v tomto jubilejnom ročníku festivalu zvíťazil Karol Dohnal – Jánošík z Detvy. Aj téma hlavného sobotného večerného programu bola tento raz venovaná práve slávnemu zbojníckemu kapitánovi.

Návštevníci si mohli nielen prezrieť zaujímavé vystúpenia, ale ak mali chuť a čas, aspoň trochu sa priučiť napríklad hre na pastierske hudobné nástroje alebo tancom z Terchovej. V nedeľu patrili pódia všetkým jubilantom a ich gratulantom a vystúpenia napokon vyvrcholili galakonzertom nazvaným „Z rodného kraja“. Na jubilejnom ročníku bola udelená aj Putovná cena, ktorú získal Dievčenský spevácky zbor Kmotrič-

ky z Brna. Súčasťou festivalu bol už tradične jarmok ľudových remesiel a tiež gastronómia zúčastnených krajín. A v neposlednom rade netreba zabudnúť ani na to, že riaditeľ festivalu „Jánošíkov dukát“ Vlastimil Fabišik tu oslávil priamo na pódii svoje okrúhle výročie – päťdesiatiny. Organizátori mu darovali krásnu, z dreva vyrezanú zmenšeninu jeho samého...

Sme presvedčení, že to, čo si organizátori presavzali počas založenia tohto medzinárodného festivalu, teda, že jeho poslaním bude vytvoriť priestor pre rozvoj spolupráce a výmeny skúseností medzi folklórnymi súbormi, ako aj prehlbovať kontakty medzi súbormi na Slovensku a v Česku a prezentovať tie súbory, ktoré rozvíjajú a zachovávajú slovenské ľudové umenie, či vytvoriť platformu na nadväzovanie

kontaktov so súbormi v zahraničí, sa na desiatom ročníku ukázalo dokonalo zvládnuté. A všetci návštevníci nepochybne v plnej miere pocítili význam slov, ktoré nájdete na webových stránkach Medzinárodného folklórneho festivalu „Jánošíkov dukát“: „Spracovávanie a interpretácia ľudových tradícií privádza súčasného človeka ku koreňom jeho bytia. Dáva človeku pocit kontinuity a zmyslu vlastného života. Ľudové umenie v sebe skrýva trvalé, pozitívne mravné hodnoty, patrí všetkým bez rozdielu národnosti, rasy alebo náboženstva.“ K tomu naozaj už niet čo dodať. Boli sme veľmi radi, že sme jubilejný ročník mohli navštíviť, a že pomôcť mohol i náš Slovensko-český klub – na budúci rok chceme aktivity rozšíriť a spoločne usporiadať v regióne aj Dni slovenskej kultúry.

MALÍ MALIARI V MARTINE

Päť až osem rokov – to jej ideálny vek na maľovanie. Dokazuje to aj Bie-

nále fantázie 2008 v Turčianskej galérii v Martine. Bienále fantázie je najstaršou medzinárodnou prehliadkou s účasťou detí z celého sveta, ktorá vznikla z iniciatívy tamojšej základnej umeleckej školy ešte v roku 1967. Trinásť ročník tejto súťaže je v kurátorstve Silvie Rajčanovej venovaný 180. výročiu narodenia zberateľa slovenských ľudových rozprávok Pavla Dobšinského.

Detskými kresbičkami je vyložené celé schodište Turčianskej galérie v Martine. Jej interiér dopĺňa ľudový nábytok a ďalšie zariadenie zo skanzonov, vtipne pôsobia citáty z Dobšinského rozprávok, ktoré obrázky detí akoby glosovali. Pod výtvarnou koncepciou výstavy je aj tento rok podpísaný Jozef Ciller, ktorý žije s touto výstavou už od roku 1969. Tentoraz spolupracoval aj so synom Tomom. Výsledok je hravý, útulný, nápaditý.

Raz vchádza návštevník do kráľovských sál vyložených zlatými či striebornými farbami, inokedy ho naženú do tmavej komory, kde fosforeskujú grafické práce. Kresbičky sú ponalepované po stenách. Niektoré sú aj pohodené na stoloch, kde si ich môže návštevník pokojne poprezeráť. Ak by obrázky niekoho nudili, nájde odkaz na klasickú rozprávku - pohodenú misku so šošovicou a hrachom na preberanie.

Medzinárodná porota hodnotila viac ako 15-tisíc prác z 28 krajín sveta, svoje kresbičky poslali aj žiaci z Indie či Brazílie. Najkrajšie z nich sú často tie najjednoduchšie.

Napriek slušnému medzinárodnému zastúpeniu zostala hlavná cena BF

doma. Získala ju kolekcia šestnástich prác, ktoré vznikli v domácej Základnej umeleckej škole v Martine pod vedením Barbory Výrostkovej. Tomáš Moncman dostal aj samostatnú cenu BIB, ktorú udeľuje Medzinárodný dom umenia Bibiana. Jeho dva koníky prítulné k sebe hlavičkami by mohli visieť v hociktovej svetovej galérii.

Výstava pôsobí osviežujúco, pripomína tvorivosť, ktorú dospeľí už kdesi zasunuli. Pozitívny dojem podčiarkuje aj graficky pekne spracovaný sprievodný katalóg.

Škoda len, že v rámci koncoročných výletov na ňu podľa pracovníkov múzea okolité školy nezareagovali až v takom počte ako v minulosti. Ešte stále však majú šancu, je predĺžená do 6. septembra.

(zu)

ZA SALEZIÁNOM ZOLTÁNOM SCHMIDTOM

Autor prvej geologickej expozície Slovenského národného múzea, katolícky

kňaz Zoltán Schmidt, náhle zomrel vo veku 80 rokov v pondelok uprostred júla tohto roku.

Zoltán Schmidt sa narodil 21. februára 1928 v Hronci. Absolvoval gymnázium v Bratislave a v roku 1946 sa stal saleziánom. Po nástupe komunizmu prežil sústredenie rehoľníkov v Podolínci, pracoval na stavbe priehrady mládeže i v PTP. Po absolvovaní Geologicko-geografickej fakulty, kombinácie geografia – biológia – geológia, začal pracovať v roku 1955 v Slovenskom múzeu ako kustód anorganických zbierok na prírodovednom oddelení. Pracoval na vytvorení prvej geologickej expozície a tiež na získavaní zbierkového fondu mineralógie, petrografie, geológie a paleontológie. Vo viacerých časových obdobiach zastával aj funkciu vedúceho prírodovedného oddelenia.

Napriek odborným, organizačným

a tvorivým úspechom rozviazal po politických previerkach v roku 1960 pracovný pomer so Slovenským národným múzeom a začal pracovať v Geologickom ústave Dionýza Štúra. V období 1962-1964 pôsobil v oddelení vrtnéj dokumentácie Slovenska a v decembri 1964 sa vrátil do Geologického ústavu. Ako vedecký pracovník - paleobiogeograf so špecializáciou na kvartérne mäkkýše a stavovce Slovenska, pracoval v oddelení kvartérnej geológie a pokračoval v postgraduálnom štúdiu. Získal titul RNDr. i kandidáta geografických vied v odbore fyzický zemepis.

Zoltán Schmidt svoje vedecké poznatky sprostredkovoval na mnohých výstavách, ktoré so zánietením organizoval, stal sa propagátorom prírodných vied a najmä geológie a geografie v rôznych časopisoch pre mládež i dospelých, napríklad v mládežníckom časopise ABC, pripravil aj niekoľko scenárov pre televíziu.

Od roku 1983 Zoltán Schmidt pôsobil ako správca farnosti Podhorany, slúžil aj veriacim maďarskej národnosti, pracoval s deťmi a mládežou. Po roku 1989 sa začlenil do saleziánskej komunity v Šaštíne a dva roky vyučoval na tamojšom gymnáziu. Súčasne sa venoval aj múzejníctvu a pri národnej Bazilike Sedembolestnej Panny Márie založil v roku 1997 mariologické múzeum. V septembri 1998 sprístupnil aj výstavu Náčrt geografie Šaština-Stráží, ktorú usporiadal spolu s Obecným úradom pri príležitosti 780. výročia prvej písomnej zbierky o Šaštíne.

(ta)

RÓMČINA NA SLOVENSKÝCH ŠKOLÁCH

Slovenskí Rómovia práve prežívajú historickú udalosť. Ich deti sa majú v budúcnosti učiť jednotný materský jazyk. Rómčina by mala byť na školách vyučovaná na rovnakej úrovni ako napríklad maďarčina. Snahy zjednotiť rómčinu sa objavili už v päťdesiatych rokoch, keď pre tento jazyk fungovala komisia. Tá v roku 1954 navrhla, aby bol jazyk oficiálne uznaný. V sedemdesiatych rokoch bol spracovaný prarodný jazyk kodifikovaný, štandardizovať sa ho však podarilo až teraz. Školy s rómskym vyučovacím jazykom už na Slovensku existujú, predovšetkým na východe krajiny. Napríklad v Koši-

ciach funguje už niekoľko rokov rómske gymnázium. „O rómčinu je dostatočný záujem, dokonca by som povedala, že veľmi vysoký. Preto presadzujeme, aby sa v budúcnosti mohla z tohto jazyka vykonávať štátna skúška,“ povedala agentúram v súvislosti so štandardizáciou poradkyňa miestopredsedu vlády pre menšiny Erika Adamová.

(rb)

ZOMREL STRIHAČ MAXIMILIÁN REMEŇ

Začiatkom augusta zomrel v Bratislave vo veku nedožitých 81 rokov po dlhej a ťažkej chorobe významný slovenský strihač Maximilián Remeň. Bol legendou slovenského filmového strihu,

SNÍMKY: ARCHIV

spolupracoval s väčšinou známych slovenských režisérov.

Strihal filmy ako „Kapitán Dabač“, „Jánošík I, II“, „Panna zázračnica“, „Pásla kone na betóne“, „Medená veža“, „Balada o siedmich obesených“, „Prípad Barnabáš Kos“, „Zbehovia a pútnici“, „Rabaka“ a mnohé ďalšie. Maximilián Remeň absolvoval filmovú réžiu so zameraním na strih na pražskej FAMU, po ukončení školy nastúpil do Slovenskej filmovej tvorby v Bratislave na Kolibe, kde pôsobil tridsaťpäť rokov. Spolupracoval s najznámejšími slovenskými filmovými režisérmi – od Paľa Bieliky cez Petra Solana až po Juraja Jakubiska. Ako strihač je podpísaný pod vyše sto hraných a stovkami krátkometrážnych filmov.

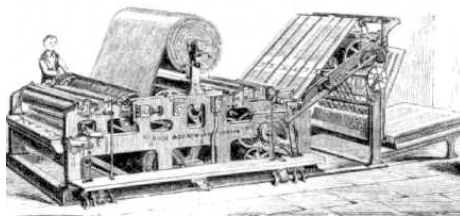
Získal množstvo ocenení, to posledné – národnú filmovú cenu Slnko v sieti za výnimočný prínos slovenskej kinematografii mu udelila v apríli Slovenská filmová a televízna akadémia. Divákov pozdravil z čestnej lôže, po cenu si na javisko prišla dcéra.

(ku)

Košická kníhtlač

Doložené začiatky kníhtlače na Slovensku sa datujú od poslednej tretiny 15. storočia. Predpokladané umiestnenie tlačiarne podľa zachovaných tlačí z rokov 1476–1480 je v Bratislave. K rozvoju kníhtlačiarstva na Slovensku došlo v 16. storočí a je spojený s kočujúcimi tlačiarňami (Huszár, Bornemisza, Mančkovič-Komjatice, Plavečský hrad, Rozložník, Hlohovec). Prvé tlačiarne na Slovensku v 70. rokoch 16. storočia boli v Banskej Bystrici, Trnave a v Bardejove.

V Košiciach podľa doteraz dostupných údajov prvú tlač, protestantský spevník, vytlačil v roku 1560 Gál Huszár. Objavili ju v roku 1975 v Stuttgarte. Prvú stálu tlačiareň v Košiciach zriadil Ján Fischer v roku 1610. Od tohoto obdobia sa v mestskej tlačiarňi v Košiciach tlačili v kratších či dlhších intervaloch menili, až do jej pravdepodobného zániku v roku 1694. Odvtedy zatiaľ niet zmienky o jej existencii či činnosti. V období od vzniku tlačiarňi do roku 1665 sa v tlačiarňi tlačili skoro výlučne protestantské tlače. Až koncom 17. storočia to boli vo väčšej miere katolícke tlače. Obsahovo šlo o vedecké a náboženské diela, polemické spisy a kalendáre v latinskom, nemeckom, maďarskom a v slovenskom jazyku. Snahy jezuitov zriadiť v Košiciach vlastnú tlačiareň sa realizovali v roku 1670. V auguste v roku 1674 však tlačiareň zničil veľký mestský požiar. Základ jezuitskej tlačiarne v roku 1710 tvorilo

zariadenie bardejovskej tlačiarne. Typografia existovala až do roku 1773, do rozpustenia jezuitského rádu. Bolo to veľmi intenzívne obdobie činnosti, z ktorého poznáme zatiaľ 1532 zachovaných tlačí. V prevažnej miere sa tlačili diela profesorov košickej univerzity, učebnice, diela pre pastoračnú činnosť, teologické, filozofické, historické a prírodovedecké spisy, ale aj tlače pre potreby ľudu v talianskom, maďarskom,

nemeckom a v slovenskom jazyku. V období 1775-1821 tlačiareň vlastnili členovia Landererovskej tlačiarenskej rodiny. Tlačová produkcia bola v talianskom, maďarskom, nemeckom a v slovenskom jazyku. Prevažnú časť z nej tvorili učebnice, školské správy a príležitostné tlače. Výrazný rozvoj zaznamenala tlačiareň vo vlastníctve Werferovskej tlačiarenskej rodiny (1882-1910). Tri generácie ju povzniesli na vysokú odbornú úroveň. Tlačili sa v nej diela profesorov košickej akadémie, náboženské i ľudovýchovné diela a kalendáre. Od roku 1836 pribudlo aj 20 druhov hracích kariet. V roku 1848 zriadili vojenskú poľnú tlačiareň, ktorá však bola počas vojenských bitiek úplne zničená. Tlačiareň tlačila aj úradné tlačivá, najmä pre finančné a poštové úrady. Werferovci boli zároveň aj vydavateľmi niekoľkých novín a časopisov. V roku 1787 vznikla v Košiciach nová konkurenčná tlačiareň tlačiarenskej rodiny Ellingerovcov. Počas jej trvania do roku 1875 prešla od rozvoja tlačiarne a vydávania hodnotných diel v nemeckom, maďarskom, latinskom a v slovenskom jazyku k poklesu činnosti. V rokoch 1846-1875 prešla na ľudové vydania a plagáty. Živnostenský zákon z roku 1872 prisúdil tlačiarstvu voľnú činnosť. Zmena funkcie tlačiarne na podnikateľa viedla k tomu, že tlačiarne boli často aj vydavateľmi novín. Vydavateľia novín sa na druhej strane stali zakladateľmi tlačiarňi. Do rozvoja zasiahol aj technický pokrok. I v Košiciach, kde do roku 1872 prevládali dve tlačiarne a tlačiarenská rodina Ellingerovcov a Werferovcov, vzrástol koncom 19. a začiatkom 20. storočia počet tlačiarňi priemerne na osem. Ďalšou kapitolou košickej kníhtlače je obdobie stále viac sa rozširujúceho technického rozvoja tlačiarstva a obdobie stúpajúcich konkurenčných tlakov.

Anna Papieżová

Animovaný skanzen

Šarišský región vyniká nielen množstvom ojedinelých prírodných krás či historických pamätihodností, ale rovnako je mimoriadne bohatý na svojrázne objekty ľudovej tvorivosti a umenia, ktoré sa vo svojej autentickosti dokázali uchovať až do dnešných čias. Typický folklór sa tu prezentuje v najrôznejších podobenstvách a v dokonalej symbióze s architektúrou jednotlivých vidieckych aglomerácií pomáha vytvárať ich celkovú charakteristiku. Nemalou mierou k tomu prispievajú rozmáhajúce sa skanzeny, ktoré sa citlivým spôsobom snažia ponúknuť súčasníkom magické čaro domova predchádzajúcich generácií.

Jednou z takýchto malebných dediniek, ležiacich priamo pod svahmi krajnotvorného fenoménu Lysej stráže, je nevelká obec Záhradné. Rozprestiera sa v Záhradnianskej brázde na sútoku Mošurovanky s Terniankou a je situovaná severne od morfológicky nápadného Fintického sedla neďaleko Prešova. Už samotný názov prezrádza, že domorodí obyvatelia majú pozitívny vzťah k životnému prostrediu a svojim obydliam venujú mimoriadnu pozornosť. Demonštruje to estetická úprava okrasnej zelene s pestrou paletou kolorovaných kvetinových záhonov na každom priedomí. Napriek tomu obec po zdĺhavé desaťročia ostávala tak trochu v ústraní od civilizačného diania. Absencia výrazných aktivít v širšom kontexte ju zdanlivo udržiavala v nežiadajúcej izolácii.

Vari práve preto teší, že v poslednom období sa podarilo Záhradné zviditeľniť zaujímavou atrakciou, na ktorú upozorňuje nápaditý pútač na hornom konci intravilánu obce. Živé múzeum ľudovej architektúry a kultúry vzniklo celkom spontánne a už dva roky sa teší značnej popularite. Mladý ambiciózný majiteľ sa nechal inšpirovať ušľachtilou myšlienkou a formou expozície ponúkol širokej verejnosti zozbieraný inventár so zámerom dostať ho do povedomia záujemcov o naše špecifické kultúrne dedičstvo.

Cenné predmety dennej potreby sú inštalované v pôvodnom vidieckom dome klasickeho typu s komorou a maštالou, ktorý je po adekvátnej úprave cielene prispôbený galérii. Interiér je vybavený autentickými nábytkom s doplnkami, zodpovedajúcimi funkcii jednotlivých miestností. Avšak skvosty ľudového umenia si rovnako možno prezrieť v priľahlej otvorenej časti, ktorá slúži ako plenér. Jozef Hromják tu osadil rôzne dobové solitéry, nástroje pre remeselnú a poľnohospodársku výrobu, či ručne zhotovené náradia a mnohé iné zaujímavosti. Vystavené exponáty, z ktorých dýcha akási vibrujúca harmónia, reprezentujú predovšetkým domovskú obec. Zavše sa však objavia predmety aj zo vzdialenejších sídel

šarišského regiónu. A čo je rovnako sympatické, skanzen má tendenciu postupne rozširovať a dopĺňovať kolekciu vzácných zbierky pre jej ďalšie zveladenie a uchovanie budúcim generáciám.

O živé múzeum ľudovej architektúry a kultúry je značný záujem nielen z radov domáceho obyvateľstva či susediacich obcí, ale neraz aj z ďalekej cudziny. Organizovane sem prichádza tiež školská mládež z celého okolia a formou exkurzií sa taktó vizuálne oboznamuje so svedectvom kultivovanej vyspelosti prostého vidieckeho ľudu. Okrem dominantnej výstavnej náplne interiérové a exteriérové priestory skanzenu slúžia taktiež na reštauračné účely s bohatou ponukou rôznych miestnych špecialít. Príležitostne sa tu organizujú populárne koncerty a raz do roka sa tradične poriada tradičné Gurmánium s atraktívnou grilovačkou pri vychýrenej cigánskej muzike.

Animované múzeum v Záhradnom je v prevádzke okrem pondelka a utorka po celý týždeň vrátane víkendových dní. Svojím komfortným vybavením priamo v obytnej zóne nespome zanecháva u každého návštevníka neopakovateľný zážitok, umocnený pocitom estetična, ktoré je pretavené do vycibrovanej tvorby trvalých hodnôt a nezničiteľných krás našich dávnych predchodcov.

Tamara Hrabková

LADISLAV
BIELIK
AUGUST
1968

Na začiatku augusta 2008 sa v Slovenskom inštitúte v Prahe konala vernisáž k výstave fotografií Ladislava Bielika, ktorá nám pripomína smutné výročie okupácie Československa armádami Varšavskej zmluvy.

Vzdor a zúfalstvo na fotografiách

Vernisáž bola, vzhľadom na danú tematiku, otvorená pesničkou od známeho českého pesničkára Karla Kryla, „Bratříčku, zavírej vrátky“, ktorá výstižne podčiarkla tematiku tejto výstavy. Slovo pri otvorení výstavy dostal syn Ladislava Bielika, Peter Bielik, ktorý účastníkov bližšie zoznámil s prácou svojho otca. Po úvodných slovách k výstave zazneli slová Karla Kryla po druhýkrát, tentoraz v pesničke „Anděl“.

Aj keď sú fotografie čiernobiele, výstižne zachytávajú jedinečnú historickú atmosféru, čím sa stávajú výborným dokumentačným materiálom. Táto pôsobivá výstava fotografií nám takto svojším a nezabudnuteľným spôsobom ukazuje ľudí prežívajúcich

emócie okupácie. Pre nás, čo sme tieto ťažké časy nezažili, je niečo úplne iné o týchto udalostiach čítať holé fakty a niečo úplne iné vidieť na fotografiách známe bratislavské ulice plné tankov, tváre ľudí naplnené bezmocnosťou a silou zároveň... Autenticitu výstavy vyzdvihujú aj úryvky z dobovej dennej tlače.

K ambíciám výstavy patrí aj snaha ukázať, že sa tieto dokumentačné fotografie Ladislava Bielika vyrovnajú najznámejším snímkam tejto udalosti českého fotografa Josefa Koudelky, a že nielen v Prahe, ale aj v Bratislave ľudia rovnako hrdinsky prežívali a bojovali proti okupácii. Takýto vzdor a zúfalstvo zároveň naj-

lepšie vystihuje najznámejšia Bielikova fotografia *Muž s odhalenou hrudou pred okupačným tankom*. V roku 1968 bola zaradená do výstavnej kolekcie Word Press Photo a je opakovane zaradovaná medzi najlepšie fotografie 20. storočia. Veľmi často je však fotografia uverejňovaná nelegálne, porušujúc autorské práva, ako aj priradovaná k nesprávnym historickým udalostiam. Ako príklad môžeme uviesť, že bývala často používaná ako fotodokumentácia Pražskej jari, v jednej učebnici je zase označená ako fotografia ľudového povstania v Budapešti z roku 1956.

Tieto fotografie poznačili Bielikovovu kariéru, keď za ne musel po roku 1975 ako obeť normalizácie odísť z redakcie časopisu Štart a začal sa živiť ako fotograf na voľnej nohe. Pri výkone svojho povolania zahynul v roku 1984 počas automobilových pretekov v Budapešti.

Výstava potrvá do konca augusta, keď sa presúva do Moskvy, do mesta, kde bude mať tiež určite čo povedať svojim návštevníkom...

Monika Kubincová

Prvá splátka za Kosovo

Sotva majú dnes zmysel historické argumenty o tom, či je v práve Gruzínsko, alebo Rusko v tútorskom zastupovaní práv Osetov a Abcházcov na „nezávislosť“ pod patronátom Ruska, alebo na akúsi „demokratickú autonómiu“ v rámci Gruzínska. Medzinárodné šermovanie s podobnými „faktami“ sa síce už začalo, ale to určite nezaujímajú ani preživšie obeť vojničky, ktorú v deň začiatku Olympiády – starogréckeho symbolu mieru – zahájil vpád do Južného Osetsku „statočný“ gruzínsky prezident Michail Saakašvili s celou svojou desaťtisícovou armádou.

V západnej tlači sa síce objavil argument, prevzatý aj u nás, že v USA vyštudovaný právnik Saakašvili a jeho poradcovia hovoria dokonalo (americkou) angličtinou a vďaka svojmu západnému vzdelaniu vedú ako používať vplyvné agentúry a manipulovať médiá; to ale nestačí. Mne sa zdá, že jeho konanie skôr nasvedčuje, že chýbal, keď sa na jeho americkej univerzite vyučovalo o diplomacii a politickej stratégii. Bol by sa totiž naučil, že vyjadrovať sa treba potichu, ale s poriadnou palicou v ruke, kým on urobil naopak: hovorí veľmi nahlas, ale v ruke drží iba špáradlo na zuby.

Ešte týždeň po vpáde gruzínskej armádičky do Južného Osetsku mu síce denník Washington Post (WP) uverejnil článok, v ktorom hromuje nad ruskou agresiou, luhárstvom a poukazuje na vraždy a násillie, ktoré vraj Rusi páchajú v Gruzínsku, nezmiňuje sa však, že pôvodným agresorom bolo Gruzínsko, ani o stratách na životoch a škodách, čo jeho vojská v Južnom Osetsku napáchali. Potiaľ o vplyve na médiá. Že tomu ani veľká časť čitateľov, ba ani spolupracovníci v redakcii WP, či azda mnohí americkí politici

a odborníci neveria, o tom svedčia iné články a výroky vo WP i v ďalších amerických médiách, vrátane zverejnených reakcií blogerov.

Nemienim tvrdiť, že mladého gruzínskeho prezidenta k takému kroku presvedčil americký prezident, či Európska únia; či sa čosi také priamo stalo, to medzi obyčajnými smrteľníkmi s istotou vie málokto a sám o tom pochybujem. Dovolím si však vysloviť podozrenie, že sme (teda my, Západ) nášho zakaukazského spojencu k tomu, po československy povedané, dokopali. Nevieť ani, či mu ktosi za jeho činy čosi sľúbil; myslím si, že za vyvolanie ozbrojeného konfliktu sotva. Chcem pripomenúť, že v súvislosti so schválením vzniku kosovského štátu odtrhnutím od Srbska s posvätením z Washingtonu a z Bruselu, ale v rozpore s medzinárodným právom, sa viaceré menšiny, medzi nimi i Oseti Abcházci vyjadrili, že keď môžu kosovskí Albánci, môžu aj oni. Márne boli rôzne politické hlasy zdôrazňujúce, že v prípade Kosova ide o jedinú výnimku, doteraz predsa o výnimkách z práva v právnych štátoch rozhodovali iba autority na to určené – v prípade práva medzinárodného, autority medzinárodne akceptované. Márne boli i varovania, že vytvorenie kosovského štátu k mieru na Balkáne, ani vo svete, neprispeje, naopak.

Mal by som teraz podotknúť, čo sa väčšina českej (a slovenskej?) verejnosti zo svojich médií nedozvedela, že totiž schôdzka ministrov zahraničia EÚ bola dosť búrlivá a ministri sa rozišli bez zhody, že prezident USA Bush sa vyjadruje neurčito, čo jeho gruzínsky „satelitný“ kolega využíva, že USA už dávno usilujú o vplyv v Zakaukazsku – v bezprostrednej blízkosti Ruska, Iraku, Iránu i azerbajdžanskej ropy, pre ktorú

vybudovali ropovod, obchádzajúci Rusko práve cez Gruzínsko do Turecka. Od českého ministra zahraničia sme sa dozvedeli iba to, že EÚ sa chystá angažovať v oblasti a že Česko sa pri-

poj. K akej angažovanosti, to dodnes nevedia ani v Bruseli.

Pôvodný francúzsky trojbodový plán na zmiernenie napätia v oblasti, obsahujúci nie príliš jasne definovanú požiadavku rešpektovať suverenitu a územnú integritu Gruzínska a obnoviť predchádzajúci stav bol vymenený za šesť bodov bez zmienenej požiadavky a ani tie sa dodnes presne nedodržia. Suverenita a územná celistvosť Gruzínska predpokladajú znovuzачlenenie odtrhnutých území Južného Osetsku a Abcházsku a predchádzajúci stav, by mohol znamenať s odtrhnutými územiami alebo bez nich – nie je jasné ktorý.

V britskej televízii BBC sa ruský podpredseda vlády Sergej Ivanov vyjadril jasne, keď potvrdil suverenitu a nezávislosť Gruzínska, ale zdôraznil, že územná celistvosť je čosi iné. Podľa Ivanova „...južné Osetsko ani Abcházsko nikdy neboli súčasťou nezávislého Gruzínska“.

Všetko dnes nasvedčuje tomu, že dobrodružný ľah gruzínskeho prezidenta neprospeje Gruzínsku, EÚ, či USA a bojím sa, že ani živým Osetom, či Abcházcom. Pravdepodobne posilní Rusko a jeho ekonomické i imperiálne ambície. My ostatní sme dostali prvú splátku za Kosovo a bojím sa, že ďalšie budú nasledovať. Priamo v ruskej záujmovej oblasti ešte existujú ďalšie boľavé miesta ako Moldavsko, či Krym a krížom cez Európu ich je veľa, od Baskicka po Macedónsko.

Egon T. Lánský

fejton

Človek má krátku pamäť. No, len si uvedomte – kto z nás si už dnes pripomenie počiatky súkromných remeselníckych firiem, ktoré sa začali ako huby po daždi rodíť po roku 1989? Veď napokon až vtedy začala väčšina z nás uvažovať nad rekonštrukciami svojich panelákových bytov, ktoré sme viac či menej mali všetci šedé. A aké sa nám zdalo zrazu príjemné, že si môžeme vybrať z väčšieho množstva firiem, ba postupne i materiálov. Táto skutočnosť pochopiteľne nadchla aj mňa a rozhodla som sa začať rekonštrukciu kúpeľne. Pravda, nepočítala som s faktom, že keď vyšlem

Keď malo remeslo zlaté dno

manžela kúpiť kachličky (nejaké pekné, prízvukovala som), že donesie zasa šedé. Iné, ale šedé... No, nič... to je ale zasa o niečom trochu inom. Nebola to však zďaleka tá najväčšia rana, ktorá ma v súvislosti s prestavbou postihla. Firmy sa rodili, to áno, ale nebrala som do úvahy fakt, že si kde-ko v tom čase uvedomil, aké má remeslo zlaté dno a s pocitom slobody, že do mnohých ľudí vkľzne aj príjemný pocit, že dokážu a vedú prakticky všetko, aj prácu, ktorú nikdy predtým nerobili. Aby som to skrátila – po známosti (ktorú vybavil manžel, pochopiteľne) nám bola dohodaná firma, údajne veľmi dobrá. Trávila som v tom čase s nimi v byte všetok čas. Prestavba celkom veľkej kúpeľne sa tak stala pre mňa nezabudnuteľným zážitkom. Prišli, pozreli odborným okom a veľmi udivene sa ma spýtali, kde mám tie a tie súčiastky, ktoré na to budú potrebovať. Celkom logicky, mys-

lím, som odpovedala, že som sa nádejala, že si ich prinesú. Hneď som sa však zahanbila, keď mi bolo vysvetlené, že si to teda predstavujem ako „Hurvínek válku“. A okamžite ma vyslali do obchodu s obsahným zoznamom (tesnenie som priniesla zlé, bola som pokarhaná a šla som ho vymeniť).

Sedela som práve za písacím strojom, keď sa ozvalo zúfale zvolanie: „Preboha, vy ste nevy pustili vodu z ústredného kúrenia?“ Keď špinavá kaluž pomaly dotiekla až k prahu mojej izby, pochopila som, že tie slová boli určené mne. „Ja? Veď ja to neviem,“ odporovala som chabo. „A vy si myslíte, že my to vieme?“ pozreli na mňa zhovievavo. „Chodte hádam do garáže a tam možno hadicou do vedra,“ hneď mi však nezištne poradili na dôkaz spolupatričnosti. Stála som s vedrom a hadicou v garáži a bolo mi do plaču. Našťastie, išiel okolo sused, ktorý vyriešil problém za mňa. Pokúšala som sa písať, ale nedalo sa. „Nemáte hasák?“ nakukli zasa ku mne. Doniesla som. „No, takýto? S tým teda prd spravíme!“ V tú chvíľu som nechcela nič iné, než nazad svoju dobrú, pôvodne šedú kúpeľňu a žiť opäť v časoch, keď som o tejto firme nič nepočula. Už však nebolo úniku. Ďalší celý deň sa mi chodili remeselníci sťažovať, že teda ozaj nevedia, čím boli tie pôvodné kachličky prílepené, ale vôbec sa nedajú odbiť („No, veď len poďte, skúste si to!“). Batérie som opäť bola vymeniť, lebo nemali tú správnu „rozteč“, čo dodnes neviem, čo je. Keď sa im podarilo nainštalovať batériu nad vaňu a obložiť ju časťou kachličiek, hrdó ma zavolali obdivovať dielo. Pekné bolo, aj vodu som skúsila pustiť. Tiekla – ibaže naopak: z modrého

kohútika horúca a z červeného studená. Bola som nad tým trošku rozpačitá a spýtala som sa, či by sa to nedalo opraviť. Zdesenie v ich očiach mi odpovedalo skôr, než ich slová. „Vy ste sa zbláznili! Veď to by sme museli vybrať aj tie nové kachličky, to neexistuje... napokon, veď to máte jedno...“ (Asi mali pravdu, lebo doteraz nám takto voda do vane tečie, zvykli sme si a považujeme to za celkom normálne.) Problém bol aj s linoleom – vraj ho ktosi (!) krivo odstrihol. Ja som to nebola, tak neviem... Keď už som bola po týždni (pôvodne mali práce trvať dva dni) totálne vystresovaná a mala som niekoľko tikov naraz, rekonštrukcia sa blížila k záveru. Profici sa zbalili a nechali na mieste činu najmladšieho z nich, asi dvadsaťročného chlapca, ktorý mal už len nalepiť lišty na linoleum. Po dlhšom čase som ho našla smutne stát uprostred kúpeľne. „Toto lepidlo nelepi,“ oznámil mi ukrvdene, „musíte ísť kúpiť iné.“ Už som ani neprotestovala. Keď som sedela ďalšiu hodinu v obyvacke a púšťala si platne Karla Plíhala, aby som sa ukludnila, nakukol do izby. „Nedrží ani toto lepidlo,“ oznámil mi radostne. „Jééé, vy máte Plíhala? Môžem počuť s vami?“

Keď sa vrátil manžel z práce, bolí sme asi pri tretej platni. „Ako to,“ povedal popudene, „že tá kúpeľňa nie dorobená?! Prečo nie sú nalepené tie lišty?“ „Nedrží lepidlo,“ odpovedali sme dvojhlasne a ochotne. „Kúpte si nejaké iné a nalepte si to sami, veď to nič nie je,“ poradil nám remeselník dobrácky ešte pred odchodom. Tak sme si dolepiť, poopravovali a vycítili. A dnes som rada, že sa tie časy už nemôžu vrátiť. I keď, ktovie...
Nada Vokušová

Ján Kollár, filozof, básnik, vedec, profesor a kňaz, ktorý nám dodnes zachoval priekopnícke myšlienky nielen v oblasti kultúry a literatúry, ale aj náboženstva, vedy a sociológie. Výročie narodenia tohto syna slovanského národa a ako ho nazval Dr. Jozef Beňovský „mučeníka múz“, pripadá na 29. júl. S príchodom tohto dňa sa aj v roku 2008 niektoré organizácie rozhodli pripomenúť si 215 rokov od jeho narodenia. Aj keď toto výročie nie je nijako zvlášť okrúhle, od tohto roku sa k nemu budú v histórii viazať dve významné udalosti.

Prvou je, že sa po niekoľkých desaťročiach konečne podarilo opraviť pomaly chátrajúci a vandalmi nedávno poničený pomník Jána Kollára na Olšanských cintorínoch. Jeho oficiálne „odhalenie“ a podakovanie Správe Olšanských cintorínov za jeho opravu sa konalo 24. júla. V tento deň sa pri hrobe zišli nielen členovia Kollárovej spoločnosti a jej sympatizanti, ale aj predstavitelia ďalších slovenských spolkov pôsobiacich na území ČR, tiež predstavitelia štátnych inštitúcií a vlastne všetci, ktorí si vážia dielo tohto veľikána. Jeho prácu a prínos pre našu spoločnosť si uctili pietnou spomienkou a niekoľkými výstižnými príhovormi, modlitbou a piesňou „Kto za pravdu horí“.

Tou druhou udalosťou boli slávnosti zorganizované rodnou obcou Jána Kollára Mošovcami k výročiu jeho narodenia. Na tejto vzácnnej príležitosti sa zúčastnili okrem štátnych, cirkevných, kultúrnych a obecných predstaviteľov aj delegácia zo Spoločnosti Jána Kollára a Slovenského evanjelického a.v. cirkevného zboru v Prahe.

Samotné slávnosti sa začali vlastne už v piatok večer 25. júla vystúpením ochotníckeho divadla zo susednej obce Belá-Dulice. Hlavná časť slávností však bola zameraná na sobotný a nedeľný deň. V sobotu popoludní, aj napriek občasným prehánkam, sa konal na námestí pod sochou Jána Kollára kultúrny program, na ktorom odzneli nielen úryvky z jeho básní, ale aj známe časti z ľudových piesní a operných árií v podaní umelcov, mošovských rodákov. Po tomto predstavení sa celé zhromaždenie presunulo do evanjelického kostola, kde pražská organizácia z Kostola sv. Michala Michelle Hradecká odohrala vynikajúci koncert koncipovaný najmä z diel J. S. Bacha. Pri tejto príležitosti sa účastníkom prihovoril aj riaditeľ Slovenského literárneho múzea pán Jozef Beňovský

Slovenský velikán Ján Kollár

a tiež emeritný biskup východného dištriktu Boris Mišina. Večer bol ukončený posedením pri cimbalovej muzike.

V nedeľu slávnosti nielen vyvrcholili, ale sa aj niesli vo veľmi slávnostnej atmosfére. Už ráno sme sa opäť stretli pod sochou Jána Kollára, aby sme si vypočuli nielen príhovor starostu mesta Mošovce Jána Žirka, ale i jeho verejný prísľub o skorom obnovení rodného domu Jána Kollára. Po ňom vystúpili predstavitelia štátnej i regionálnej politiky. Príhovory ďalej pokračovali v pamätnej izbe Jána Kollára a následnými slávnostnými bohoslužbami v mošovskom evanjelickom kostole. Slávnostnou kázňou slova Božieho tu poslušil generálny biskup Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku Miloš Klátik. V oficiálnych príhovoroch dielo a prácu Jána Kollára pre našu spoločnosť i cirkiev vyzdvihli doc. Miloš Kovačka, generálny dozorca ECAV na Slovensku Pavol Delinga, vedúci kancelárie prezidenta SR Milan Čič, predstaviteľ Kollárovej spoločnosti a Slovenského evanjelického a.v. cirkevného zboru v Prahe Dušan Tillingier a tiež domáca farárka Eva Škarupová-Lašáková.

Napokon chcem prosiť Boha, aby v nás uchoval nielen pamiatku týchto ľudí, ale hlavne ich odkaz pre našu dobu.

Dušan Tillingier

Dôvody krásy

Sám sa chcem pokúsiť aspoň „vykolíkovať“ územie, kde je ešte v oblasti slovenkológie potrebný rozsiahly výskum. Jedna vec je, myslím, nesporná – Slovenky si potrpia na oblečenie, líčenie, jednoducho po slovensky na outlook. Upozornila na to v Slovenských dotykoch napríklad aj slávna módna návrhárka Beata Rajska, mimochodom tiež Slovenka, žijúca v Česku. Podľa nej sa Slovenky odjakživa viac zaujímajú o módu a oproti Češkám nedávajú prednosť pohodlným športovým odevom, ale skôr – opäť irečiteľný výraz – chic móde. Často cestujem medzi Prahou a Bratislavou, ale aj po iných českých a slovenských mestách. Nič samozrejme neplatí stopercentne, ale rozdiel je naozaj markantný, mikiny a botasky si na východ od rieky Moravy vymieňajú za minisukne a „štekly“, na ktorých s neuveriteľnou bravúrou prekonávajú miestne ekvilibristky nástrahy kamenných dlažieb Bratislavy či Košíc. Beata Rajska vysvetľuje slovenský väčší záujem o módu blízkosťou Viedne a Budapešti, ja si však myslím, že ide o autonómny a autochtónny, teda na danom území pôvodný jav. My Slováci musíme byť vždy trendy, čo vystihuje aj prostoreká ľudová múdrosť „paráda na ulici, také škaredé slovo na h v truhlici“.

Vo všeobecnosti sa zvykne tvrdiť, že ku kvalitnému genofondu prispieva miešanie génov. To by výnimoč-

nosť Sloveniek, na ktorú skutočne verím, isteže mohlo vysvetľovať – ohnivá maďarská krv z juhu, veľmi intenzívne súžitie s Čechmi, s ktorými mali Slováci nielen spoločný štát, ale aj spoločné deti, na severe poľská elegancia, na východe krása Ukrajiniiek, ale aj prechody Turkov či Tatárov... Možno by tomu zodpovedalo aj to, že niektoré z miest, ktoré sú krásnymi ženami zvlášť vyhlásené, sú križovatkami kultúr – Bratislava čiže Pressburg alebo Poszony, ktorá bola nemecko-maďarsko-slovensko-židovská, alebo Košice, teda stará Cassovia na križovatke starovekých i stredovekých obchodných ciest, tiež so silným maďarským prvkom i blízkou Ukrajinou. Alebo Michalovce, kde iste k uprednostňovaniu „génov krásy“ prispievalo obvyklé zoznamovanie sa v plavkách na brehoch Širavy, nezriedka s turistami zo všetkých okolitých krajín. Aj tak by som však bol s teóriou o miešaní génov opatrný. Veď v hlbokých dolinách stredného Slovenska bola už nevesta spoza kopca výnimkou, dodnes sa tam ľudia navzájom veľmi podobajú, a predsa... tým krásnym čiernovláskam padá svet k nohám. Až po Banskú Bystricu siaha kraj čiernovlások, zato blízky Zvolen už je iný. Aj preto si myslím, že úvahy o spojení týchto dvoch miest boli nemiestne. Ak okolo Hrona žijú neprístupné čiernovlásky, na Považí, to je zasa kraj úrodný na výnimočné blondinky – choďte sa pozrieť napríklad do ktorejkoľvek z Dubníc. Vo vinárskom kraji okolo Bratislavy zasa nájdete charakteristické

krásne tváre s výraznými lícnymi kosťami i zubami. Je celkom zábavné odhadovať, kde by ktorá kráska mohla mať korene a so striedavými úspechmi sa to pomerne úspešne aj dá.

Dôvody tej krásy budú teda komplikovanejšie, gény až tak dokonalo pomiešané nie sú, chvalabohu. Pred slovenkológiou stoja ešte veľké výzvy. Nevieť ako iní, ale ja neľutujem voľného času a skúmam. Hrdinu cimmanovej hry bavilo byť uhľobarón, mňa baví rola slovenkológa...

(Mimochodom, predpokladám, že žiadnym článkom som nevyvolal takú búrku, ako by som mohol týmto. Prosím, neblýskajte nad Tatrami, ak som nezmenil vaše mesto či obec. A vy, českí priatelia a najmä priateľky, nehaňte ľud môj, veď áno, najkrajšia Slovenka s najdlhšími nohami má v mene ť a česká Miss World sa zasa narodila v Trnave.)

Vladimír Skalský

Pohládom biológa

Už dávnejšie som napísal o Bratislave ako Meste krásnych žien:

„Správa tohto mesta sa odjakživa pokúšala zohnať mestu nejakú príťažlivú nálepku... A kým sa takto trápili, po celý ten čas rástlo toto mesto na Mesto krásnych žien. Nalievali sa mu prsia, vyzývavo dvíhali

Záver

slovenkológie

Na Slovensku sa samozrejme hovorí, že Slovenky sú najkrajšie – to je taká súčasť národnej hrdosti, čosi podobné sa hovorí takmer v každej krajine. Rôzne inonárodné celebrity chvália pred kamerou krásu slovenských žien tiež, keď už dostanú tú inteligentnú a obligátnu otázku, ako sa im na Slovensku páči – je to vec slušnosti a nič iné im vlastne nezostáva. Avšak to, že aj v Česku sa v najrôznejších debatách, osobných či internetových, neustále objavuje názor, že „jo Slovenky, ty jsou nejhezčí, a ta slovenština je tak sexy“, to už stojí za úvahu, aké tie ženy, od Dunaja k Tatrám či hoci od malokarpatskej vínnej cesty po tokajskú oblasť, sú. Keďže je to vopred stratený boj, pokúsiť sa o podobný článok, jasná mission impossible, nechcel som v tom zostať sám. Aby sme tému spracovali na vysokej intelektuálnej a literárnej úrovni, prizval som dvoch skutočných odborníkov – Gustáva Murína, spisovateľa, bývalého predsedu Slovenského centra PEN, ale súčasne biológa a niekdajšieho reprezentanta časopisu Playboy, a Oľgu Feldekovú, prozaičku a brilantnú fejtónistku, noblesnú Slovenku, cestujúcu medzi Prahou a Bratislavou, manželku Ľuba Feldeka a matku piatich detí...

bradavky, zaguľacovali boky, lono sa napínalo tušením budúcich tlakov a náporov, opojná vôňa voňaviek a dráždivý pach čistého ženského tela sprevádzal rozmarný kľopot tisícich pružných nôh. Mesto žilo rytmom každého zhupnutia pevných, provokujúcich zadočkov. Do tejto fantastickkej hry oblých a priamych línií, kam v náporoch márnomyseľnej štedrosti primiešali chladný a neprístupný sever i dráždivý a živočišny juh svoje najkrajšie plody, do tohto chaosu krásy a zmätku pôvabov nemuseli starší tohto mesta vložiť nič zo svojho rozpočtu peňazí, času a energie. Ibaže by sa aj na ich účet pripísala účasť v tejto zázračnej hre génov.“

A o tie gény práve ide!

Drvivá väčšina cudzincov vstupuje na Slovensko bratislavskou bránou - a sú očarení! Tie zástupy ženskej krásy, kde sa ten zázrak Prírody berie? Odpoveď je smutne úradnícka. Ale na vysvetlenie potrebujeme aj trochu biológie. Príroda totiž chce, aby sme sa množili a v takom kritickom veku 15-19 rokov napumpuje do každého ženského stvorenia toľko hormónov, že len slepý by si nevybral. To by ešte nebolo nijako ohurujúce, keby tých hormónov práve v Bratislave nebolo po kolená. A tu k odpovedi potrebujeme úradníka. Bratislava ako hlavné mesto má vysokú hustotu stredných a vysokých škôl. Do tých prvých sa schádzajú devy z blízkeho okolia, do tých druhých výkvet Slovenska. Čudujete sa potom, že je to tu ako vo výklade s krásou?

No dobre, opýtal by sa skeptik, ale odkiaľ sa tá krása berie? Biológ by odpovedal - tieto záhony prirodzenej krásy nájdete na každej križovatke sveta. V Spojených štátoch si časom musíte nutne položiť otázku, ako sa títo tučkovia vlastne množia? A čo nemá nadváhu, málokedy vyniká ženskou krásou. Po krátkom čase teda musíte nutne nadobudnúť dojem, že ženy (na rozdiel od typicky súmerných tvári mužov) sa tu jednoducho nevydarili. Ale to, samozrejme, nie je pravda. Stačí zájsť do New Yorku, či San Francisca alebo Bostonu a krásavice sú odrazu tu! A najkrajšie z nich v nevidanej hustote najmä v Las Vegas. Rovnako je to v Seville alebo Singapore. Tá prvá svetová križovatka zviadla na kopu gény Maurov, Španielov, Židov a moreplavcov zo všetkých kútov sveta. V druhej nájdete pozoruhodnú zmes toho najlepšieho z Ázie, Európy aj Ameriky. My ale nemáme more - namieta skeptik! To je pravda, ale už slávny francúzsky architekt Corbusier označil Bratislavu za prirodzenú vnútrozemskú križovatku Európy. Touto bránou vstupovali na Slovensko, či ho opúšťali armády Nemcov, Turkov, Tatárov, Mongolov, Hunov, Španielov, ale aj Poliakov, Francúzov či Rusov. A nezabudli nám tu zanechať svoje gény do čarovnej zmesi, z ktorej tá krása našich žien už ľahko vykvitne.

A nemusíme sa báť o budúcnosť. Slovenskom sa už valia nové armády - tentoraz našťastie turistov!

Gustáv Murín

Slovenky a Češky

Poznala som istého ruského maliara, ktorý prichádzal z Moskvy každý rok portrétovať Češky. Hovoril, že sú krásne a že pri prenášaní tváre na papier si všimol, že Češky majú nos presne upro-

stred tváre. Keby sme vraj Češke zapichli kružidlo do nosa, zistili by sme, že je rovnako vzdialený od čela, brady a uší. Ukazoval mi to na hotových portrétoch. Bolo to presne ako hovoril, ale nikdy som živé Češke nepichala kružidlo do nosa, takže neviem, či je to pravda aj v skutočnosti, alebo len na obrazoch ruského maliara. Ak mu zvýšil čas, namaloval aj niekoľko Sloveniek. Tie vraj majú nosy rozmiestnené rôzne, ale krásli ich zase to, že majú vystúpené líčne kosti. Tvrdil, že je to tatárska črta, a že sa naše prababky zrejme kde-tu popáril s Tatármi, ktorí vofakedy prišli plieniť našu krajinu. Vystúpené líčne kosti som na obrazoch ruského maliara nevidela, ale zrejme preto, že sa nos uprostred tváre, ešte k tomu pomocou kružidla, maľuje oveľa ľahšie ako vystúpené líčne kosti.

Nie som natoľko scestovaná, aby som vedela, čo hovoria muži v jednotlivých krajinách o svojich ženách, ale viem, že Slováci aj Česi tvrdia, že ich ženy sú najkrajšie na svete. Rovnako Slovenky ako Češky. Sú krásne odjakživa. Veď si spomeňme, ako štúrovcov očarila krásna Božena Němcová. Zechenter-Laskomerský vraj z nej nevedel oka spustiť, a inak

výrečný človek len mlčal a hľadel. Samo Chalupka pre Boženu Němcovú aj trpel. Keď pricestovala na Slovensko, chodil s ňou na dlhé prechádzky do lesa. Pani Chalupkovú to vždy poriadne nahnevalo. Darma jej vysvetľoval, že debatovali o literatúre. Hovorí sa, že pani Chalupková odpasala remeň (nie sebe, ale manželovi) a dotyčný štúrovec sa celé dni nemohol posadiť a veľa svojich diel napísal postojáčky.

Slovenky boli v dávnych časoch krásne tiež. To bol dôvod, prečo sa grófká Báthoryčka kúpala v krvi krásnych Sloveniek. Verila, že vďaka ich krásy bude aj ona krásna. Slovenské panny mali aj krv krásnu. V priebehu rokov nášho spoločného štátu sa Slováci s Čechmi miešali. Z česko-slovenských manželstiev sa rodili krásne dievčatá. Na Slovensku s mäččenom nad r, Sklenaříková, patrí k najkrajším ženám na svete. Má nos presne uprostred tváre a vystúpené líčne kosti. Má dlhé nohy, jednu po slovenských a druhú po českých predkoch. Česi Slovákom a Slováci Čechom si nemusia krásne ženy závidieť. Podľa môjho skromného názoru sú Češky a Slovenky najkrajšie ženy na svete.

Oľga Feldeková

Uprostred augusta zomrela 101-ročná slovenská herečka, spisovateľka a astrologička Vilma Jamnická v dome seniorov Archa v Bratislave, kde trávila posledné mesiace. Príčinou smrti bolo zlyhanie srdca. V našom časopise sme o nej písali vlni pri príležitosti jej storočnice. Pripomeňme si znova túto skutočnú dámu slovenského divadelníctva...

Poznala elixír života

Vilma Jamnická sa narodila 13. novembra 1906 v českom Barchove ako Vilma Březinová. Jej korene však siahajú až do Poľska. Časť života prežila v rakúskom Linzi, no neskôr sa s rodičmi presťahovala do Bratislavy. Ako 19-ročná začala študovať na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského, kde sa zoznámila so svojim budúcim manželom. Na škole pobudla len rok, medicínu študovala od roku 1925 do roku 1926. Viac ako liečenie jej totiž učarovalo

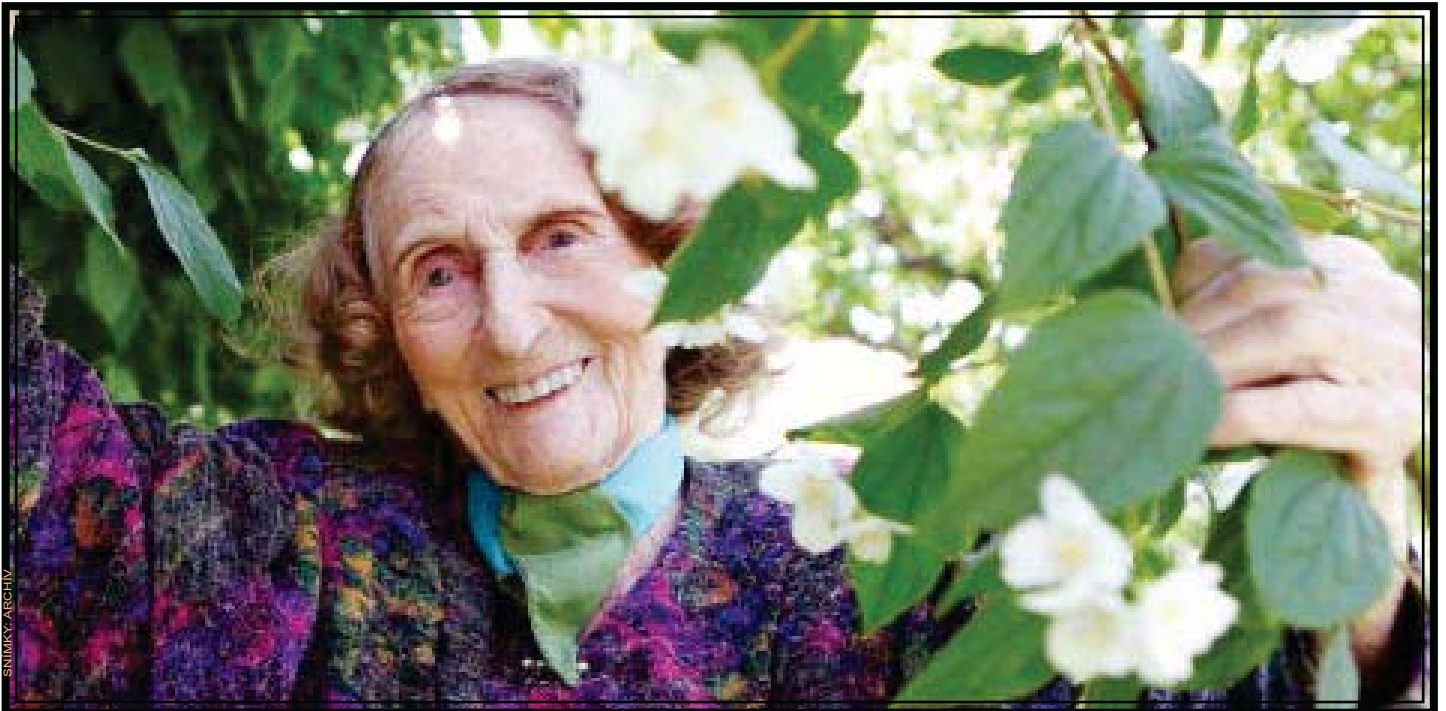
a tiež ako Deminová z komédie „Páni sa zabávajú“. Onedlho dostala ponuku účinkovať vo filme „Kto odchádza v daždi...“ (1974) Martina Hollého.

Vilma Jamnická nechýbala na pláči ani pri natáčaní filmu „Biela stužka v твоjich vlasoch“ z roku 1977, v ktorom stvárnila Kuckovú. So sedemdesiatymi rokmi sa rozlúčila snímkami „Kamarátky“ a „Postav dom, zasaď strom“, oba z roku 1979. Ďalšiu etapu jej hereckej kariéry pred kamerou uviedla

a chorý“ z roku 1992. Jamnická na tomto filme pracovala v hereckom kolektíve s Deanou Horváthovou, Dagmar Havlovou-Veškrnou, Jurajom Kukurom, Ľubomírom Paulovičom, Stanom Dančiakom, Vladimírom Jedľovským, Oľgou Zöllnerovou a inými poprednými hercami.

V roku 1994 hrala vo filme „Ďíky za každé nové ráno“. Zatiaľ posledná rozprávka, v ktorej účinkovala, bolo „Tajomstvo šťastia“ Jozefa Holca z roku 1995. O dva roky ju ako deväťdesiatničku „povolal do služby“ Jakubisko vo filmovom podobenstve „Nejasná zpráva o konci sveta“. Naposledy sa s novou nastupujúcou generáciou hercov, zastúpenou Monikou Hilmerovou a Zuzanou Norisovou, stretla v televíznej inscenácii „Kovladov dar“ v roku 1998.

Šarmanťná dáma bola manželkou avantgardného režiséra, pedagóga a divadelníka Jána Jamnického. Od rozvodu s ním žila viac ako 50 rokov sama. K ich spoločnému životu sa v spomienkach vracala v knihe „Léta a zimy s Jánom Jamnickým“ z roku 1985. O ich vzťahu hovorila, že „bol trýznivý, až to hraničilo so šialenstvom“. Na druhej strane ju podľa jej slov „fascinoval a magnetizoval“.

herectvo, ktorému ostala verná po celý zvyšok života.

Štúdium herectva na Hudobnej a dramatickej akadémii v Bratislave ukončila v roku 1929. Ďalších štyridsať rokov, až do roku 1969, bola členkou Činohry Slovenského národného divadla. Po odchode do dôchodku však ostala stále aktívna. Verejnosť ju preto pozná aj ako spisovateľku a astrologičku.

Svoju filmovú kariéru odštartovala až ako 48-ročná v roku 1954 v snímke „Drevená dedina“ režiséra Andreja Lettricha. Jamnická sa na filmovom plátne objavila po boku Jozefa Kronera, Karola Machatu, Zdeny Grúberovej, Jána Bzdúcha a iných hereckých osobností.

O štyri roky ju Lettrich spolu s Jozefom Medvedom prizvali k spolupráci na filme „V hodine dvanástej“, kde sa zlietol celý krdeľ pánov hercov - Ladislav Chudík, Eduard Bindas, Viktor Blah, Jozef Dóczy, Slavo Drozd, Emil Horváth st. a iní. V „Jánošíkovi I-II“ z roku 1963 v réžii Paľa Bielika Jamnická stvárnila slepú babku.

Do začiatku 70. rokov ju potom obdivovatelia mohli vidieť len v divadle, no už v roku 1971 sa československému publiku predstavila ako Marina z filmu „Keby som mal pušku“

hudobná komédia „Ďuro—Trúfo“ z roku 1981. O dva roky zažiarila v televíznej inscenácii Františka Chmiela „Cesta na krvavé pole“. V rozprávke „Osudná cesta“ z roku 1984 sa objavila so Zdenou Studenkovou, Františkom Dibarborom, Evou Krížikovou, Jozefom Vajdom, Vierou Strniskovou, Máriou Hájkovou a Marošom Kramárom. V tom istom roku ju opäť oslovil režisér Medved s ponukou účinkovať v koprodukčnej dráme „Na druhom brehu sloboda“ a zahrála si aj v rozprávke „Loktibrada“.

V roku 1985 sa blýsla vo filme „Kára plná bolesti“ a o rok na to ju už diváci spoznali ako Cilku v muzikáli Dušana Rapoša „Fontána pre Zuzanu“. Po Lettrichovej dráme „Hody“ (1987) so silným ženským obsadením v zostave Vilma Jamnická, Eva Večerová, Marta Sládečková, Eva Kristínová a Eva Jakoubková, hrala v „Strašidlách z vikýře“ (1987). Neodmietla ani ponuku hrať vo filmoch „Vlakári“ (1988) a „Chlapská dovolenka“ (1988). V prelomovom roku 1989 mali premiéru „Prstienky z kukučiny“.

Po zmene režimu jej dal ako prvý šancu Juraj Jakubisko vo filme „Lepšie byť bohatý a zdravý ako chudobný

Ďalšie strany knihy hovoria o negatívnej Vilminej svokre, kvôli ktorej vraj Jamnická nikdy nenašla v rodine harmóniu. Tému svojho rozpadnutého manželstva dala spisovateľka a herečka dostatočný priestor aj v spoločnom knižnom projekte s Marikou Studeničovou „Elixír môjho života“. V zmysle príslovia „všetko zlé je na niečo dobré“ zasvätil Jamnický svoju bývalú manželku do tajomstva dlhovekosti. Sám však tragicky zahynul v Tatrách.

„Jamnický sa so mnou rozišiel a neostalo mi nič iné, len si povedať: A dosť, z lásky revať nebudem!“, povedala v jednom z rozhovorov Vilma Jamnická. V minulom živote bol podľa nej predstavený dominikánskeho kláštora, ale v tomto živote sa k nej správal, akoby bol predstavený stále.

Napriek tomu tvrdila, že Jamnický bol to božstvo, ktoré ju vždy postavilo na nohy. Počas ich spoločného života učil Vilmu správnej životosprávy. Odvtedy sa táto dáma od problémov odpúšťala každodenným cvičením jogy, bylinárstvom a stala sa aj vegetariánkou.

PAVEL HRÚZ UZAVREL ÚČET

Spisovateľ Pavel Hruž zomrel tretí augustový víkend vo svojom rodičovskom dome v Banskej Bystrici vo veku 67 rokov. Narodil sa 14. júna 1941 v Banskej Bystrici. Ako vyštudovaný technik pracoval najprv na inžinierskej pozícii, potom bol v rokoch 1968-1971 v Martine redaktorom časopisu Matičné čítanie. Kvôli jeho postojom k augustovým udalostiam roku 1968 ho prepustili a až do roku 1989 úplne vylúčili z oficiálneho kultúrneho života. Živil sa ako údržbár tenisových kurtov, skladník a energetik. V druhej polovici 70. rokov písal anonymne pre Slovenský rozhlas v Banskej Bystrici, po roku 1989 bol redaktorom jeho literárnej redakcie. Ešte začiatkom 70. rokov mu uverejnili poviedky v rozličných časopisoch, ktoré mu knižne vyšli až v 90. rokoch. Po zákaze publikovať udržiaval styky s českými disidentmi, napríklad s Ludvíkom Vaculíkom. V Prahe mu tajne, v náklade 30 kusov vyšli poviedky nazvané Zvuky ticha. Oficiálne kniha uzrela svetlo sveta v rozšírenej verzii v roku 1991 pod názvom Pereať.

Pred zákazom publikovať mu vyšla prvá zbierka poviedok

Dokumenty o výhladoch (1966), neskôr ďalšia Okultizmus (1968). Po roku 1989 mu v postupných zbierkach vyšli aj jeho skôr napísané poviedky Chliev a hry (1990), Pereať (1991), Párenie samotárov. Rendez vous 69 (1993), Oči kuričove (1996), Chlieb a kry (1996), Hore pupkom, pupkom sveta (1998). V roku 2001 napísal esej Lunetárium a v roku 1973 rozprávkovú hru Nedobytný hrad. K svojmu beletristickému dielu pridal v roku 2000 knihu Bystrica v... tom. Tvorbu Pavla Hruža ocenili v roku 1998 Cenou Tatrabanky. V tom istom roku získal aj Cenu Dominika Tatarku za knihu Hore pupkom, pupkom sveta.

Hružove prózy nie sú veselým čítaním, tento provokatívny autor patrí medzi najpozoruhodnejšie zjavy slovenskej prózy posledných desaťročí. V jeho tvorbe dominuje kriticko-ironizujúci postoj k spoločnosti. Hružove poviedky objavujú a odhaľujú motívy konania ľudí z rôznych vrstiev spoločnosti, v najväčšej nahote tých na periférii spoločnosti, rôznych stroskotancov. Sú to archetypy, v ktorých sa spoznávame a tak dostávame nepatetické lekcie z morálky. Povedané slovami literárneho teoretika a kritika Valéra Mikulu, „Hružov deziluzívny pohľad je však práve tým, čo nám nemôžu poskytnúť iné (mas)médiá: registruje a signalizuje veci, ktoré spoločnosť berie na vedomie len veľmi neochotne, lenivo“.

Dokumenty o výhladoch (1966), neskôr ďalšia Okultizmus (1968). Po roku 1989 mu v postupných zbierkach vyšli aj jeho skôr napísané poviedky Chliev a hry (1990), Pereať (1991), Párenie samotárov. Rendez vous 69 (1993), Oči kuričove (1996), Chlieb a kry (1996), Hore pupkom, pupkom sveta (1998). V roku 2001 napísal esej Lunetárium a v roku 1973 rozprávkovú hru Nedobytný hrad. K svojmu beletristickému dielu pridal v roku 2000 knihu Bystrica v... tom. Tvorbu Pavla Hruža ocenili v roku 1998 Cenou Tatrabanky. V tom istom roku získal aj Cenu Dominika Tatarku za knihu Hore pupkom, pupkom sveta.

Hružove prózy nie sú veselým čítaním, tento provokatívny autor patrí medzi najpozoruhodnejšie zjavy slovenskej prózy posledných desaťročí. V jeho tvorbe dominuje kriticko-ironizujúci postoj k spoločnosti. Hružove poviedky objavujú a odhaľujú motívy konania ľudí z rôznych vrstiev spoločnosti, v najväčšej nahote tých na periférii spoločnosti, rôznych stroskotancov. Sú to archetypy, v ktorých sa spoznávame a tak dostávame nepatetické lekcie z morálky. Povedané slovami literárneho teoretika a kritika Valéra Mikulu, „Hružov deziluzívny pohľad je však práve tým, čo nám nemôžu poskytnúť iné (mas)médiá: registruje a signalizuje veci, ktoré spoločnosť berie na vedomie len veľmi neochotne, lenivo“.

ODIŠIEL HEREC FRANTIŠEK ZVARÍK

František Zvarík, dlhoročný člen Slovenského národného divadla, zomrel 17. augusta vo veku 87 rokov. Umelec, ktorý za šesťdesiat rokov svojej kariéry stvárnil takmer 200 postáv, sa narodil 17. júla 1921 vo Vrútkach. Šesť dekád rokov bol verný národným divadelným doskám: členom SND bol od

roku 1940 do roku 1997 - ako činoherec, aj ako sólista Opery SND. Vytvoril takmer 200 postáv - činoherných i operných, účinkoval vo filmoch, v televíznych aj v rozhlasových programoch. V roku 1949 stvárnil prvého Šteľinu v slávnej Suchoňovej opere Krútnava. K jeho profilovým postavám patrí i titulná úloha v Borisovi Godunovi (1977), milovníci legendárneho muzikálu Na skle maľované si ho pamätajú ako Žandára Rozvážneho. Naposledy stál na javisku 2. júna 2007 v Sále činohry v novej budove SND v inscenácii Tančiareň. „Múzy ma nezbedne pokúšali a zvädzali raz na jednu, raz na druhú cestu. Ich zvodom, ako sa aj neskôr ukázalo, som nevedel odolať,“ povedal pri príležitosti svojich 80. narodenín František Zvarík.

INFO

• po. 1. 9. o 15.00

Materské centrum Veselý čertík, Národných hrdinů 3, Praha 9

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU

Pri príležitosti otvorenia programového cyklu Hrátky se slovenštinou v materskom centre Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

• ut. 2. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

ŠANCA PRE TEXTÁROV (S KATARÍNOU KOŠČOVOU)

Slávnostné otvorenie súťaže Slovensko-českého klubu a partnerov o najlepšie texty, ktoré naspieva Katarína Koščová na svoje tretie CD. Spojené s komorným koncertom víťazky populárnej televíznej súťaže mladých talentovaných spevákov

• st. 3. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

Pavel Kastl: PORTRÉTY

Vernisáž výstavy fotografických portrétov slovenských spisovateľov **VEČER S POÉZIOU MILANA RUFUSA** Jozef Čertík: **NIEST BREMENO A SPIEVAŤ** Poetické pásmo k 80. narodeninám básnika Milana Ráfusa Účinkujú: Jozef Šimonovič, Alfréd Swan a Zuzana Homolová Úvádza: Jozef Čertík

• st. 3. 9. o 19.30

BIO OKO, Františka Křižka 15, Praha 7

SLEPÉ LÁSKY

Premiéra celovečerného dokumentárneho filmu slovenského režiséra Juraja Lehotského. Film získal na Medzinárodnom filmovom festivale v Cannes umeleckú cenu Prix de la Cécile

• št. 4. 9. o 17.00

VZP, Orlická 2/2020, Praha 3

CLAUDIA KOSZIBA

Výstava mladej slovenskej výtvarníčky

• po. 8. 9. o 19.30

HÁMU, Lichtenštejnský palác,

Malostranské nám. 13, Praha 1

MARIÁN LAPŠANSKÝ

A STAMICOVO KVARTETO

Zahajovací koncert 9. ročníka

Festivalu EuroArt Praha

• ut. 9. 9.

Galéria a Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

DEŇ S TRNAVSKÝM KRAJOM

Celodenné podujatie zamerané na propagáciu Trnavského kraja a prezentáciu umelcov, ktorí v tomto kraji pôsobia

• št. 11. 9. o 19.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

BOBOŠ PROCHÁZKA A SITRA ACHRA

Bluesový koncert populárneho slovenského muzikanta a jeho skupiny Štefan Lengyel – gitara Igor Sabo – perkusie Ľuboš Procházka – hlasy, ústna harmonika

• pi. 12. 9. a so. 13. 9. o 20.00

Ungelt Jazz&Blues Club, Tyn 2/640, Praha 1

OSKAR RÓZSA QUARTET

Koncert populárneho slovenského basgitaristu, producenta, dirigenta, skladateľa a jeho kapely Ondřej Štveráček – tenorsaxofón Ondřej Krajňák – klavír Oskar Róza – basová gitara

• št. 18. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

SLOVENSKÁ LITERATÚRA V ČESKEJ REPUBLIKE

Komponovaný večer so slovenskými spisovateľmi, žijúcimi v Česku, ich knihami a s literárnou revue Zrkadlenie/Zrcadlení

• ne. 21. 9. o 17.00

KC Beseda, Praha 9 - Klánovice

LUKYHO ČESKO-SLOVENSKÝ FOLKOVÝ ČAJ

Vystúpenie pesničkárskeho dua Nestiháme. Jeho protagonistov Petra Ovsenáka a Honzu Řepku doplní s gitarou spievajúci Peťo Piatko z Martina. Predstaví sa i najmladšia víťazka Porty v histórii Žofka Kabelková

• po. 22. 9. o 20.00

Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1

SHIRLEY VALENTINE (monodráma)

Hrá: Zuzana Kronerová

• ut. 23. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

Jozef Leikert: TAKÝ BOL LADISLAV MŇAČKO

Prezentácia najnovšieho biografického diela popredného slovenského historografa a básnika

• st. 24. 9. o 9.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA

Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu Cyklický literárny program pre stredoškolskú mládež spojený s prednáškou, ukázkami z diel a besedou

• št. 25. 9. o 17.00

Národní knihovna ČR, Klementinum, Praha 1

ČESKOSLOVENSKO 90

CESTY SLOVENSKÉJ KNIHY:

Od Proglasu k postmoderne

Historicky najväčšia výstava na území ČR

o vývine slovenskej knižnej kultúry a dejín

slovenskej literatúry s väzbami na český

a najmä európsky kontext

Kurátor: Dr. Peter Cabadař

• pi. 26. 9. od 11.00 do 18.00

Palladium, Nám. Republiky 1, Praha 1

EURÓPSKY DEŇ JAZYKOV

Veľká oslava jazykov s pestrým viacjazyčným programom a súťaž o jazykové kurzy Slovensko zastupuje folklórny súbor Limbora

• pi. 26. 9. o 21.00

Bluessklep, Liliová 10, Praha 1

PLUM JAM

Koncert česko-slovenskej formácie

• po. 29. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

XXVII. PROJEKČIA CYKLU

SLOVENSKÁ LITERATÚRA A FILM

Anton Baláz: SKLENÍKOVÁ VENUŠA

Hrajú: J. Kroner, D. Bartůňková, J. Kubánka,

E. Romančík,...

Réžia: Martin Tapák

Pri príležitosti 65. výročia narodenia Antona Baláza

• ut. 30. 9. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

SLOVENSKÉ A ČESKÉ HISTORICKO-LITERÁRNE

PARALELY A PARADOXY

Diskusia k 90. výročiu vzniku Československa

Diskutujú: prof. Jan Rychlík, doc. Rudolf Chmel

Moderuje: Dr. Peter Lipták

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Michal Giboda je slovenský biológ, tropický parazitológ, žijúci v súčasnosti v Rudolfove pri Českých Budějoviciach. Mnoho rokov pôsobil ako vedec v rôznych kútoch sveta, okrem iného aj v Kambodži, na Kube či v Portoriku. Je zakladateľom a predsedom občianskeho združenia Dialóg vedy a umenia, ktoré organizuje konferencie a semináre, vzdelávacie podujatia či výstavy a vydáva knihy. Kambodžský kráľ Norodom Sihamoni mu udellil štátne vyznamenanie. Prinášame jeho spomienky na pobyt v Kambodži a tiež fotografie, ktoré sa v blízkej budúcnosti chystá Slovensko-český klub predstaviť i na výstave.

Kambodža po Pol Potovi

Strávil som v Kambodži takmer dva roky. Prvýkrát trinásť mesiacov (1983-84) ako člen piateho tímu Československých zdravotníkov v nemocnici v Takeu. Nemocnica bola bezplatným darom Česko-

bol nenahraditeľný najmä pri likvidovaní hadov v areáli našej „rezidencie“, dedičstve po čínskych poradcoch. Jedlo sme si kupovali „za vlastné“. Každé ráno za úsvitu šiel jeden z nás s Kmérkou na trh nakúpiť bravčové

sa dalo oprieť. Na tvrdej posteli, vystlatej vyfúknutým gumovým matracom, sme stihli do poľnoci prepožiť jednu stranu vankúša, do rána druhú a potom sme ho celý deň sušili na spaľujúcom slnku.

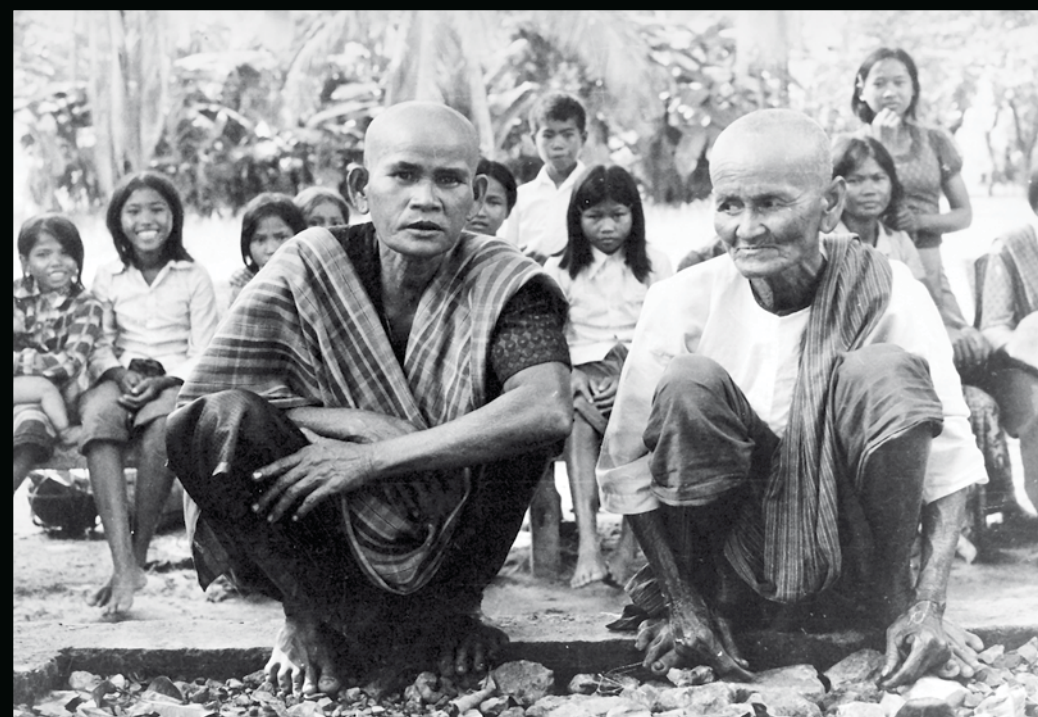
slovenskej vlády ťažko skúšanej krajine, kde po Pol Potovej hrôzovláde prežilo len zopár lekárov. Československo prebudovalo polepšovňu na nemocnicu a plne ju v rokoch 1980 až 1985 zásobovalo zdravotníckym personálom a liekmi. Súčasťou dohody bolo i školenie kambodžských lekárov a sestier u nás. Z 25-dolárového denného platu, v čom bol započítaný i rizikový príplatok, príplatok za prácu v ťažkých klimatických podmienkach, „odlučné“, ale i „odstrelné“, sme si platili kuchárku madam Sovady, práčku a upratovačku Ťapku a „záhradníka“, ktorý

mäso (hovädzie nebolo, kravy a byvoly sa nezabíjali, zem potrebovala doplniť stáda). Predavač odplašil z mäsa roj múch a naša Kmérka spustila neľútostný boj o cenu. Dvakrát do roka sme z republiky dostali kontajner s potravinárskymi surovinami, ktoré sme si predplatili už doma. Po mesiaci-dvoch niečo splesnivo, do niečoho sa dostali roztoče a múčne červy a chlieb z takejto múky „zmutoval“ v rúre akurát do výborného kvásku na pečenie chleba.

Budova, kde sme bývali, nielenže nebola klimatizovaná, ale nemala ani stropné vrtule. O horúci a vlhký vzduch

Naša nemocnica bola unikátna, jediná zahraničná, ktorá pracovala v provinčnom meste Takeo, vzdialenom od Phnom Penhu asi osemdesiat kilometrov, čo nás v očiach cudzincov pasovalo do štatútu takmer hrdinov. Hrdinstvo malo u Kambodžanov iné dimenzie. Po miliónoch mŕtvych, vyrazených polpotovcami, nazývanými aj „Rudí Kméri“, sa naše dvojtyždňové hnačky, ochorenia na maláriu, alebo vražda niekoľkých cudzincov, odbili len pousmiatím. Pritom sa nezabudli potmehúdscky zmieniť, že „Rudí Kméri“ nemajú radi cudzincov.

Môj druhý pobyt v Kambodži v roku 1985 bol na pozvanie kambodžskej vlády. Pracoval som v Ústave malárie a parazitárnych ochorení v hlavnom meste Phnom Penh. Spolu s kambodžskými kolegami sme sa venovali najmä výskumu miery rezistencie malarického parazita *Plasmodium falciparum*, pôvodcu najťažšej formy malárie, ktorý bol rezistentný na všetky bežne dostupné lieky. Vietnamskí poradcovia navyše odporučili kambodžskej vláde, aby na hranici s Thajskom vyrúbali v džungli asi desať metrov širokú líniu, kde sa lepšie zneškodňovali Kambodžania

utekajúci do Thajska, alebo „Rudí Kméri“ prebiehajúci z táborov v Thajsku k záškodníckej činnosti na území Kambodže. Akcia dostala označenie K5 (po kmérsky „ka pram“). Výsledok bol katastrofálny. V každej provincii bolo treba zriadiť špeciálnu malarickú nemocnicu!

Predstavené fotografie nie sú vybrané s cieľom šokovať alebo vedome ukazovať biedu. Dokumentujú pravdivý stav krajiny a ľudí v nej po Pol Potovej hrôzovládě. Ukazujú chorú zem plnú chorých ľudí.

Michal Giboda

Tento rok si pripomínáme 80. výročie založenia Československého ústavu zahraničného v Prahe. Jeho založenie bolo načasované na záver osláv 10. výročia vytvorenia samostatnej a nezávislej Československej republiky. Ustanovujúca valná hromada sa konala 20. decembra 1928 na pražskej Staromestskej radnici. Cieľom spolku bolo „sústrediť a viesť evidenciu krajanov v cudzine, podnecovať a podporovať ich národné, kultúrne a hospodárske styky s vlasťou a pôsobiť na ich národné, hospodárske, kultúrne a mravné povznesenie“.

Zakladateľovi a prvému predsedovi Československého ústavu zahraničného, univerzitnému docentovi JUDr. Janovi Auerhanovi, jeho spolupracovníkom vo volených orgánoch a všetkým členom ČÚZ, bolo dané do vienka vyvíjať činnosť v prospech vlasti a krajanov, v záujme národa a štátu československého. Začiatky boli optimistické, plány smelé a výsledky práce sa od začiatku javili ako dobré. Druhá polovica tridsiatych rokov sa však medzinárodne – a tým ani vnútri ČSR – nevyvíjala v dôsledku nástupu fašizmu v Nemecku pre ČÚZ priaznivo.

Keď v roku 1938 nastal čas na oslavy 10. výročia pôsobenia Československého ústavu zahraničného, bolo toho iste veľa, čo by sa dalo zoširoka rozoberať a kladne hodnotiť, ale nebola nálada na bilancovanie a oslavy, pretože myseľ všetkých bola plná obáv o ďalší osud Československa, o ďalší osud krajanov a dokonca o vlastný osud ČÚZ. V marci 1939, s príchodom Nemcov a vyhlásením Protektorátu Čechy a Morava, ČÚZ musel ukončiť svoju činnosť. Nástupnícka organizácia Domovina zahraničných krajanov pôsobila len krátko, do začiatku 2. svetovej vojny.

Po druhej svetovej vojne, hneď v máji 1945, bývalí členovia ČÚZ podnikli kroky na obnovenie jeho činnosti. So smútkom prijali skutočnosť, že v roku 1942 bol na Kobyliskej strelnici v Prahe popravený ich predseda a vlastenec Jan Auerhan, predseda Domoviny zahraničných krajanov Jindřich Žilka, v koncentračných táboroch zahynuli J. Pekárek, dr. Bulík a J.

Osemdesiat rokov činnosti

Weis a na strasti dlhoročného väznenia tesne po oslobodení zomrel bývalý šéfredaktor časopisu ČÚZ „Krajan“ Jan Týml. Pripomenuli si aj množstvo vo vojne padlých krajanov v uniformách československého zahraničného vojska a v odboji.

Keď prišiel rok 1948, na ktorý pripadlo 20. výročie existencie Československého ústavu zahraničného, bolo možné pozitívne hodnotiť rozjazd činnosti od mája 1945, ale mnohí z tých, ktorí sa o to zaslúžili, pri tom už, bohužiaľ, neboli, a tí ostatní tvorili prínajmenšom dve rovnocenné skupiny: prvú, ktorú vyniesla do popredia politická atmosféra po februári 1948 a druhú, ktorá sa nemohla vzoprieť tej prvej skupine. Po februári 1948 odišli stovky tisícok našich spoluobčanov do emigrácie a exilu.

Keď sa v roku 1958 spomínalo na 30 rokov činnosti, ČÚZ bol už celkom podriadený Ministerstvu zahraničných vecí. Činnosť bola postupne zameraná len na krajanov lojálnych režimu vo vlasti. Zanedlho potom, v roku 1962, bol včlenený do organizácie Ministerstva zahraničných vecí ČSR ako jeden z odborov a jeho činnosť viedol poverený námestník ministra zahraničných vecí. Od roku 1953 sa činnosť ústavu neriadila stanovami, ale organizačným poriadkom. Samozrejme, ČÚZ vykonával aj aktivity, ktoré mu boli vlastné od začiatku pôsobenia – od roku 1928 – ako podpora krajských škôl, knižníc, súborov, spolkov, letných táborov pre deti a podobne, ale priority boli často iné. Spočívali v ideologickom a propagačnom pôsobení na krajanov a odsudzovaní tých, ktorí odišli do emigrácie a exilu.

Keď sa malo pripomenúť 40. výročie založenia ČÚZ, začiatkom roka 1968 sa uskutočnila „Pražská jar“ a v druhej polovici roka nastala „okupácia“. Oslava sa nekonala. Po okupácii nasledovala ďalšia vlna odchodov do emigrácie. Činnosť ČÚZ začala ochabovať v dôsledku malého záujmu domova i krajanov.

Keď sa malo v roku 1978 oslavovať 50. výročie trvania Československého ústavu zahraničného, prekvapivo prišla chvíľa úvah o ďalšej jeho existencii či neexistencii. Orgány ministerstva zahraničných vecí rozhodli, že by sa mal včleniť do inej inštitúcie patriacej štátu a riadenej z Ministerstva zahraničných vecí ČSSR, a to do Československej spoločnosti pre medzinárodné styky (ČSMS). Od tej

to chvíle sa začala používať skratka ČSÚZ a tradičný názov mal navždy zaniknúť. Postupne si to ale nepriali ani krajanovia, ani priaznivci ČSÚZ doma a nakoniec zabránili definitívnej realizácii myšlienky na zrušenie ČSÚZ. V roku 1985 sa Československý ústav zahraničný vrátil naspäť do svojho pôvodného sídla.

V polovici osemdesiatych rokov nastalo určité politické uvoľnenie, ktoré medzi iným prinieslo aj miernu a pozitívnu zmenu pohľadu na krajanov, emigrantov a exulantov. Potom nastal čas osláviť 60. výročie Československého ústavu zahraničného. Na veľké prekvapenie všetkých sa to podarilo spôsobom, ktorý by nečakal nikto, kto poznal históriu pred a po februárového vývoja. V roku 1988 prezident republiky Gustáv Husák, na návrh ministra zahraničných vecí Jaromíra Johanesa, udeľuje Československému ústavu zahraničnému vtedajšie najvyššie možné vyznamenanie – Rad republiky. Pritom už vtedy bolo rozbehnuté rokovanie o vyčlenení ČÚZ z priamej podriadenosti ministerstvu zahraničných vecí a opätovné navrátenie štatútu občianskeho združenia. K tomu došlo 1. septembra 1989.

V roku 1989 sa Československo vrátilo k demokracii. V roku 1990 sa nový prezident republiky, nová vláda i „nový“ Československý ústav zahraničný ospravedlnili krajanom všetkých kategórií za to, ako sa k nim predošlý režim správal. Ponúkol spoluprácu všetkým krajským spolkom a organizáciám, ktoré o ňu majú záujem. Odvtedy plní opäť svoje poslanie a úlohu s veľkým počtom krajských spolkov a inštitúcií.

V roku 1998 ČSÚZ oslávil 70. výročie svojho založenia. Na oslavách sa konštatovalo, že sa zlepšili podmienky pre činnosť a vzrástlo jeho uznanie doma i v zahraničí. Od roku 2003 rozvíja predovšetkým projekty na vybavenie tried výpočtovou technikou a inú pomoc pre české školy v Chorvátsku, Rusku, na Ukrajine a v Rakúsku, na vybavenie materských škôl, knižníc a podobne. Novú podobu dostali aj kurzy češtiny. V roku 2004 dostal ústav Cenu ministra zahraničných vecí Gratias agit za šírenie dobrého mena Českej republiky v zahraničí.

Na tento rok pripadá 80. výročie založenia a to už bude mať Československý ústav zahraničný za sebou ďalšie roky úspešnej práce pre našich krajanov.

Jaromír Šlápota
(Autor je predseda

Československého ústavu zahraničného)

CENU GRATIS AGIT ZA ŠÍRENIE DOBRÉHO MENA ČR V ZAHRANIČÍ PREVZAL Z RÚK MINISTRA CYRILA SVOBODU PREDSEDA ČSÚZ JAROMÍR ŠLÁPOTA

Okrídlený anjel chráni Háj

Slovenský kras je jedným z najväčších krasových území v priestore európskeho kontinentu. Nachádza sa v juhovýchodnej časti Slovenského rudohoria, ktoré hraničí s Maďarskom. Pre svoju výnimočnú jedinečnosť, vymykajúcu sa bežnému typu karpatskej lesnej zóny, už v roku 1973 bolo celé teritórium vyhlásené za chránenú krajinnú oblasť. Charakteristické prírodné danosti vo forme unikátnych krajnotvorných prvkov ho napokon predurčili k tomu, že v rámci orografického celku bol v ňom na začiatku nového milénia vyčlenený Národný park Slovenský kras s rozlohou 34 611 ha.

Geomorfologicky nápadný fenomén disponuje výraznými krasovými atrakciami v podobe rôznych vyvieráčiek, škrapových polí, vápencových jám, priepastí, jaskynných či kaňonových systémov, ktoré vyerodovali povrchové toky. Z nich turisticky najvyhľadávanejšou a najätakovanejšou je Zádielska tiesňava, vyhlbená Blatným potokom. Bizarné skalné útvary s brálnymi stenami o výške až 300 metrov vytvárajú fantastické scenérie, vrývajúce sa do pamäti ich vizuálnych absorbentov.

Za mohutnou bariérou Zádielskej planiny, priamo v susedstve, ostáva tak trocha v ústraní nemenej očarujúca Hájska dolina. Kopíruje tok rovnomenného potoka a je akýmsi medzníkom na rozhraní Zádielskej a Jasovskej planiny. Vstupnú bránu do jej centrálnej časti tvorí obec Háj, ktorej poetický názov plne vystihuje čaro prírodného prostredia. Po niekoľkokilometrovom úseku údolie končí pod Jelením vrchom nad rázovitou dedinou Hačava s rozprávkovými drevenicami. Celá dolina sa vyznačuje rovnako pozoruhodnými javmi, predovšetkým travertínovými kaskádami s početnými vodopádmi, ktoré lokálne dosahujú viac ako šesť metrov.

Samotné vidiecke sídlo Háj je dôverne ukryté za Turnianskym hradom, ktorého zrúcaniny dominujú širokému okoliu. Jeho história siaha až do 13. storočia a počas existencie sa v ňom vystriedalo niekoľko majiteľov. Na záchrane rozsiahlych ruín starobylej pevnosti sa v súčasnosti aktívne podieľa občianske združenie Castellum tornensis pro futuro. V nevelkej obci okrem zachovaných autentických domov palácového typu s prvkami dobovej architektúry si mož-

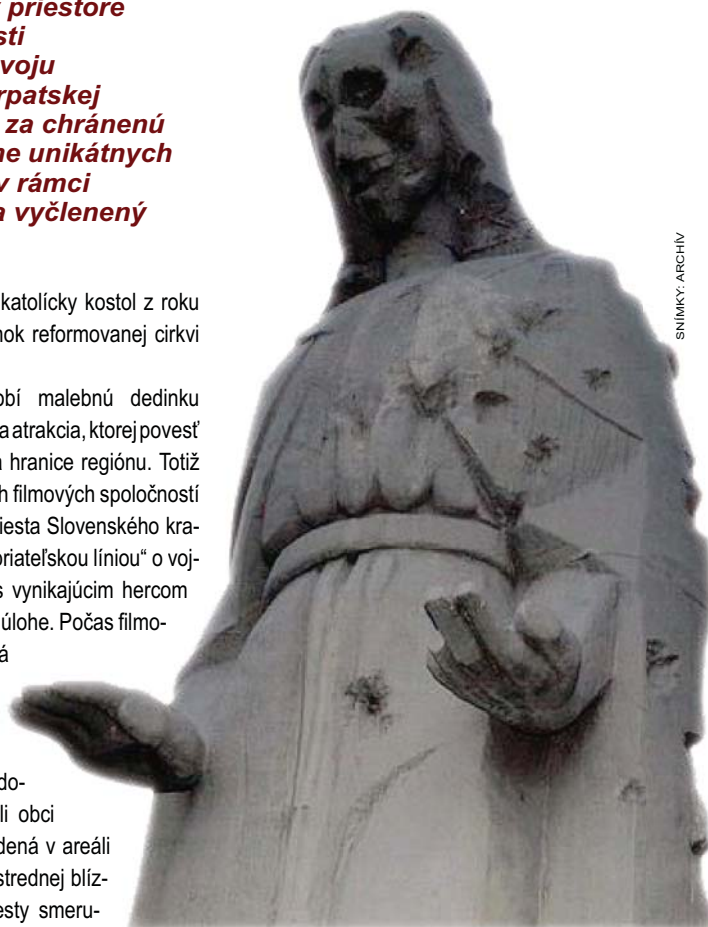
no pozrieť aj pôsobivý rímskokatolícky kostol z roku 1637, ale tiež novší svätostánok reformovanej cirkvi z 19. storočia.

Avšak v poslednom období malebnú dedinku obzvlášť zviditeľnila diametrálna atrakcia, ktorej povest' sa čoskoro rozšírila ďaleko za hranice regiónu. Totiž v roku 2000 jedna z amerických filmových spoločností vyseletovala tieto magické miesta Slovenského krasu na nakrúcanie filmu „Za nepriateľskou líniou“ o vojnovom konflikte na Balkáne s vynikajúcim hercom Genom Hackmanom v hlavnej úlohe. Počas filmovania bola okrem iného použitá kolosálna, takmer 10 metrov vysoká maketa bieleho laminátového anjela, ktorú z iniciatívy starostky Ireny Gajdošovej filmári napokon darovali obci Háj. Unikátna rekvizita je osadená v areáli miestneho cintorína, v bezprostrednej blízkosti starodávnej Anjelskej cesty smerujúcej na vrch Myglinc. V minulosti tadiaľ viedol úzky chodník, po ktorom domorodí obyvatelia prichádzali za prácou do kaštieľa, postaveného na vrchole planiny. Podľa legendy istého dňa sa na skalách, ktorými bola strmá cestička vyložená, objavili otlaky šľapají. Údajne to boli stopy nôh anjela, ktorý pocesných sprevádzal a ochraňoval.

Anjelskú cestu pomocou pyrotechniky neskôr rozšírili aj pre povozy so záprahom. Dnes po nej prechádza značkovaná turistická trasa až na druhú stranu Jasovskej planiny. Na mieste niekdajšieho kaštieľa stojí veľkolepý pomník maďarských vojakov,

padlých v druhej svetovej vojne. Okrídlený anjel sa teda stal akýmsi novodobým symbolom histórie, ktorá sa v dokonalej symbióze snúbi s modernou prítomnosťou. Obyvatelia Hája chcu veriť, že aj v súčasnosti ich bude chrániť pred nepriazňou fatality. Ale rovnako sú presvedčení o tom, že monumentálna plastika ako rarita priláka do týchto odľahlých končín pod Turnianskym hradom čo najviac milovníkov prírodných krás a nevšedných zaujímavostí na juhu Slovenska.

Tamara Hrabková

SNIMKY.ARCHIV

Herec s veľkým „H“

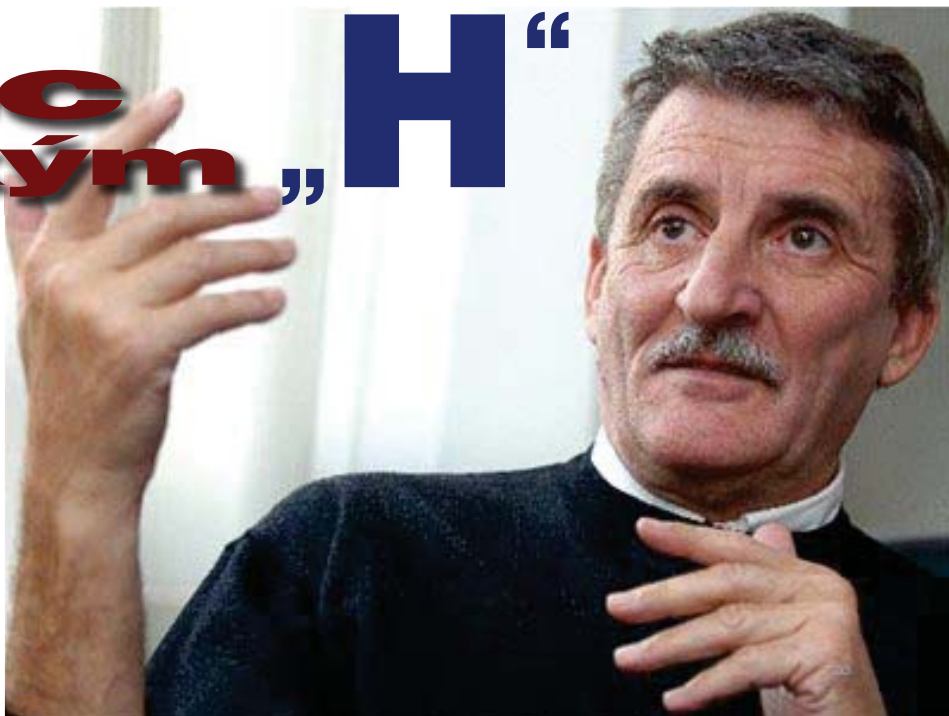
Divadelný a filmový herec a režisér Martin Huba sa narodil 16. júla 1943 v Bratislave. V tomto roku sa dožíva 65 rokov. Pochádza z umeleckej rodiny. Jeho otec bol známy slovenský herec Mikuláš Huba a matka operná speváčka Mária Kišoňová-Hubová. V roku 1964 vyštudoval herectvo na VŠMU v Bratislave. Svoju hereckú kariéru začal v činohre Štátneho divadla v Košiciach. V roku 1967 hral v Divadle poézie v Bratislave. V rokoch 1968-1971 pôsobil v Divadle na Korze, z ktorého po jeho zatvorení prešiel na Novú Scénu. V roku 1976 sa stal členom Činohry Slovenského národného divadla. Od roku 1999 nemá trvalý angažmán v žiadnom divadle a hosťuje na viacerých scénach.

Jeho herectvo sa vyznačuje precíznou hereckou technikou, schopnosťou postihnúť vnútorné rozmary charakteru a rozpornosť vonkajších prejavov, zmyslom pre náznak a symbolické znakové vyjadrenie. Stvárňoval predovšetkým vážne postavy, v komických uplatňuje svoj zmysel pre nadhľad, iróniu a zveličenie.

Na divadelných doskách zahral množstvo postáv. Stvárnil Tuzenbacha v Čechovových „Troch sestrách“, Alcesta v Moliérovom „Mizantropovi“, Hamleta v Shakespearovi, doktora Ranka v Ibsenovej hre „Nora“, Vojniceva v Čechovovom „Platonovi“, bol Tartuffom v Moliérovej rovnomennej dráme, Ivanom Karamazovom v Dostojevského „Bratoch Karamazovoch“, ctihodným Lionelom Esoyom v hre D. Hareho „Súboj s démonom“. Hral vo filmoch Javor a Juliana, Do zbrane, kurucil, Trofej neznámeho strelca, V každom počasí, Kúzelníkovi návrat, Fany, Kuře melancholik, Musíme si pomáhať. Stvárnil postavy aj v televíznych inscenáciách S Rozárkou, Žena z antisveta, A. C. Dupin zasahuje, Jubileum, Slabé srdce, Timon Athénsky, Nepokojná láska, Netrepezlivosť srdca, Rembrandt van Rijn, Tá dáma, Spolužiak, Hranica únavy, Hĺbkový rekord a ďalších.

Réžii sa venuje od 90-tych rokov. Jeho prvou divadelnou réžiou bola hra autora „Zo života dáždoviek“ (Malá scéna SND, 1987), v ktorej stvárnil aj postavu Andersena. Nasledovali réžie ďalších divadelných hier: Čechov „Tri sestry“ (SND, 1989), Griffiths „Showmen“ (Malá scéna SND, 1990), D. Hare „Súboj s démonom“ (SND, 1992). Za réžiu diela „Tančiareň“ v Slovenskom národnom divadle získal v roku 2001 cenu Dosky.

Na Pražskom hrade režíroval dve Shakespearove hry „Kráľ Lear“ (2002) a „Rómeo a Júlia“, ktorá mala slovenskú premiéru v roku 2004 na Letných Shake-

spearovských slávnostiach na Bratislavskom hrade. V roku 2000 sa konala v SND v Bratislave premiéra jeho naštudovania opery Juraja Beneša „The Players“. V roku 2008 inscenoval v Národnom divadle v Prahe Verdiho „Falstaffa“. Už devätnásť sezón účinkuje ako hosťujúci herec v Divadle L + S v Bratislave v monodrame Patricka Süskinda „Kontrabas“.

Ako televízny režisér debutoval v roku 1992 inscenáciou „Jakubowski a plukovník“. K jeho ďalším televíznym réžiam patrí „Majstrovský kurz“, „Slepý Geronimo a jeho brat“, „Hra o láske a smrti“. Je vedúcim Katedry herectva a členom Umeleckej a vedeckej rady Divadelnej fakulty na VŠMU.

V rokoch 1983 a 1986 mu udelili Cenu Zväzu slovenských dramatických umelcov za divadelnú tvorbu. Cenu za najlepší mužský herecký výkon sezóny dostal v roku 1997 za rolu Ževakina v inscenácii hry Nikolaja Vasilieviča Gogola „Ženba“ v Činohre SND. Václav

Havel mu 29. januára 2003 pri príležitosti poslednej zahraničnej návštevy vo funkcii prezidenta ČR v Bratislave udelil štátne vyznamenanie ČR - Medailu za zásluhy I. stupňa za vynikajúce umelecké výsledky.

V marci 2007 získal ocenenie Český lev za najlepší mužský herecký výkon vo vedľajšej úlohe vo filme Jiřího Menzela „Obsluhoval jsem anglického krále“, ktorý sa stal najúspešnejším českým filmom roka 2006. V septembri 2007 získal ocenenie Dosky za najlepší mužský herecký výkon za postavu Henrika v inscenácii hry Christophera Hamptona „Popol a vášeň“. Od 9. júna do 27. augusta 1990 bol poslancom Slovenskej národnej rady za Verejnosť proti násiliu. Od 16. októbra 2005 do 15. apríla 2006 bol dočasne poverený vykonávaním funkcie riaditeľa Činohry SND. Martin Huba je ženatý, s manželkou Dagmar majú dve deti.

(ta)

Čo nikto nechcel

Výstavu „60 rokov otvorené“ umiestnila kurátorka Alexandra Kusá do prvého a druhého poschodia paláca. Medzi viac ako 300 exponátmi nechýbajú najdôležitejšie dokumenty, začínajúce zakladacou listinou a končiacie plánmi a vizuálnou dokumentáciou plánovanej rekonštrukcie budovy. Návštevníci môžu okrem iného vidieť aj diela nakúpené za normalizácie - portréty Lenina alebo Gottwalda v baraníci. Namiesto suchopárnych popisov sa návštevník dozvie, že podobné diela sa vedenie galérie pokúsilo po revolúcii predať na aukcii. Márne. Nikto ich nechcel.

Okrem propagandistických obrazov sa tu však nachádzajú aj diela, ktoré boli kedysi na nátlak ÚV KSČ a Zväzu výtvarných umelcov zložené. Ide napríklad o päť obrazov Imricha Weirnera Kráľa, ktorému bolo formou dopisu prikázané, aby ich zo stien galérie odstránil. Súčasná prehliadka ukazuje nielen tieto obrazy, ale aj „inkriminovaný“ list a maliarov denník, kde si celú udalosť zaznamenal. Poučný je aj príbeh abstraktnej krajiny Františka Kupky „Štúdia motívu“ z roku 1920. Cenný obraz bol z galérie pre jeho zlé umiestnenie ukradnutý. A tak tu dnes visí aspoň jeho kópia.

Expozícia nezabúda ani na najväčšiu osobnosť galérie-prvého riaditeľa Karla Vaculíka, ktorý prišiel do Bratislavy v roku 1962 z Národnej galérie v Prahe a za jeho éry v SNG nastal rozmach medzinárodnej spolupráce. Inscenované príbehy rozprávajú o jeho zásluhách aj prešláposť – napríklad, keď bol presvedčený o tom, že slovenská galéria vlastní neznámeho Tiziana. Nechcelo sa mu však poradiť sa s ďalšími odborníkmi, a tak správa o neznámom obraze slávneho talianskeho maliara v slovenskej štátnej zbierke obletela Európu. Nakoniec však bádateľské

Najväčšia a najstaršia štátna umelecko-historická a zbierkotvorná inštitúcia na Slovensku oslavuje okrúhle výročie. K 60. narodeninám si Slovenská národná galéria v Bratislave venovala dve výstavy. Prvá rekapituluje dejiny galérie, druhá predstavuje to najlepšie z galerijných zbierok. Výstavy v bratislavskom Esterházyho paláci, nesúce názvy „60 rokov otvorené“ a „111 diel zo zbierok Slovenskej národnej galérie“, potrvajú do 5. októbra.

štúdie ukázali, že autorom obrazu je španielsky maliar z devätnásteho storočia.

Za zvýšenú pozornosť stojí aj obskúrna časť expozície, ktorá zabáva veľa návštevníkov. Predstavuje dvanásť párov odliatkov posmrtných rúk a tváří zaslúžilých umelcov z päťdesiatych rokov. Hotový hollywoodsky chodník slávy!

Čím sa galéria chváli

Svojimi najlepšimi exponátmi sa galéria pýši v treťom poschodí. Výstava „111 diel zo Slovenskej národnej galérie“ v koncepcii kurátorov Dušana Burana a Kataríny Mullerovej prináša na svetlo diela, ktoré sú považované za najslávnejšie, najkrajšie a najlepšie zo zbierok SNG od 13. storočia až po moderné

a súčasné umenie a architektúru. Klenoty tu predstavujú diela, ktoré môžu konkurovať zbierkam zahraničných múzeí: od Simona Voueta, Albrechta Dürera, Hansa von Aachena alebo Andyho Warhola. Medzi ikonickými dielami slovenskej moderny nechýbajú ani obrazy Fullu, Galandu, Benku. Výber reflektuje aj súčasné umenie, napríklad objektmi a inštaláciami Romana Ondráka a Vladimíra Havrilla.

Na jeseň pripravuje SNG veľkú výstavu v Prahe, s podtitulom „20. storočie v slovenskom výtvarnom umení“. V rámci osláv 90. výročia založenia Československa bude slávnostne zahájená 27. októbra v „Jízdárně“ Pražského hradu.

Martina Buláková

KAREL VACULÍK PRI INŠTALÁCII

Ťažký život s géniom

V letných mesiacoch sa premieňa kúzelné podalpské mesto Salzburg na jedno z najatraktívnejších hudobných centier Európy. Ako sme už na stránkach nášho časopisu spomínali, tento rok pripomína sté výročie narodenia Herberta von Karajana, jedného z ďalších nesmrteľných rodákov z opernej a koncertnej oblasti. Pridávame ešte jedne podotyk. Je nesporné, že Karajan sa v minulom storočí dopracoval až na samý vrchol povojnového orchestrálného života. Úplne bez konkurencie sa mohol postaviť do čela Viedenských, Berlínskych, Anglických alebo Newyorských filharmonikov. Štyrikrát sme ho mohli privítať aj u nás na čele Českej filharmónie či na Pražskej jari. Karajan sa stal umeleckou veličinou Salzburških hier. Veľkonočné hry založil ako osobitý veľkonočný festival jeho samotného a ako jeho trvalý odkaz oddaným nasledovníkom.

Šesťnásteho júla uplynulo devätnásť rokov, keď zomrel v náručí svojej ženy Eliette. Odišiel, ale zostáva tu stále ako symbol svetového vrcholu, ťažko prekonateľný, ničím nenahraditeľný, ani pri nástupe stálych trendov v nových spôsoboch podania diel Beethovena, Brahmsa, Straussa, Čajkovského, Dvořáka a ďalších hudobných tvorcov. Karajana nemožno odpísať, môžeme s ním počítať aj do budúcnosti.

Tieto myšlienky prídu na um človeku, keď stojí nad jednoduchým hrobom, na miniatúrnom dedinskom cintoríne v Anife pri Salzburku, kde bol Karajan bez akýchkoľvek okázalostí pochovaný.

Jeho manželka len zriedka a skúpo hovorí o jeho vášnivom pracovnom zaujatí. Nerada sa tiež priateľom zveruje s manželovými umeleckými problémami, s ktorými neústupne zápasil. „Herbert bol mužom, ktorý zaznamenal rýchly a vysoký umelecký rast len vďaka svojej tvrdej práci, pred ktorou som mala rešpekt. Vždy som prijímala niečo z jeho myslenia. Pokiaľ žijete s takým človekom, tiež ho sledujete. A obdivujete. Dodnes ma dojíma, keď vidím zábery z jeho nahraných filmov, ako som príhnila k jeho prejavom ľudskosti. Keď so mnou Karajan na jednom umeleckom turné nadviazal priateľstvo, mala som sedemnásť rokov a bola som úspešnou modelkou Diora. Onedlho som sa za neho vydala. Veľmi som bola zamilovaná do maľovania. Pokúšala som sa tiež sama maľovať. Karajan moje pokusy sledoval, rešpektoval a podporoval ich. Nechápal som v tom jeho uspokojenie, ale pozornosť.

Jeho záležitosťou bola operná estetika. Nekritizovala som ho, aj tak by to nebolo nič platné. Možno, že som z jeho myslenia niečo získala. Keď žijete dlho s takýmto človekom, nespome od neho tiež niečo prijímate. Ešte dnes bývam z jeho nápadov dojatá. Boh mi iste dopriaval, aby som ho prijímala.

Naše spolužitie bolo normálne, ale nie vždy ľahké. Naučila som sa byť od muža veľmi obdivovaná. Preto som vo svojich snahách vždy neuspela. Bolo to „la tétte“. Žili sme kultúrne, predovšetkým v hudbe. Slovo „zázrak Karajan“, ktoré sme niekedy slyšovali, platilo aj pre mňa. Keď sa narodili naše dve dcéry, bol pre mňa každý deň zázrakom. Keďže som bola mladá, mohla som sa stretávať s významnými ľuďmi. Z veľkých osobností na mňa najvýraznejšie zapôsobil Pablo Picasso.

Dirigent Karajan bol veľmi zvedavá osobnosť. Bol hlboko zamilovaný do techniky, objavoval vždy niečo mocné, fascinujúce. Očakával, že sa zaiste raz objaví nejaký úžasný technický pokrok. S nadšením sledoval všetky technické nápady. Bol hrdý na nové, najrýchlejšie dopravné prostriedky sveta, s nadšením pilotoval lietadlo Cessna a miloval plavbu na veľkej jachte.

Umelecká fanatickosť a stále rastúce erudície boli pre neho denným príkazom. Tie získaval, keď sa postavil za dirigentský pultik pred orchester a mohol s ním dokonalo splynúť. Myslím si, že v týchto chvíľach vyvolával v poslucháčoch predstavu umelca, ktorého história právom označila za „generálneho hudobného riaditeľa Európy, všemocného autokrata alebo posadnutého cisára umeleckého sveta“.

Jiří Vítala

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10Sk), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč (Sk)! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zhaňat po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Napríklad za október 2008 až december 2008 zaplatíte 3 x 10 = 30 Kč (Sk).

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednajete telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradíte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Vydavateľství spol. s r.o. **MAC**

U Plynárny 85/333, 101 00 Praha 10
tel.: 272 016 622, fax: 272 016 638
e-mail: vydavatelstvi@mac.cz

Nabízí

• zajištění

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa predplatiteľského kmene,
distribúcie predplatiteľum pro periodika
i knižní publikace

• vlastní produkci

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře "Práce na zahrádce",
"Recepty pro diabetiky",
knihy s hobby a sportovní tematikou
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.mac.cz

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 89/2008
Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Nada Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Eva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rožšíruje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Výchádza z finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Výšlo 1. 9. 2008

Redakčná rada:
Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtěch Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Nada Vokušová, Gabriela Vránová

Nové cesty v rámci tradičných

Slovensko-český klub pod vedením Nade Vokušovej pravidelne spolupracuje tiež s Všeobecnou zdravotnou poisťovňou. A to v rôznych smeroch. Tentoraz ide o výstavu mladej slovenskej autorky z Banskej Bystrice o Klaudiu Kosziba.

Pre pražských čitateľov výtvarného umenia to nie je autorka celkom neznáma. V rámci projektu „Prieľav v slovenskej súčasnej maľbe“ vystavovala v galérii U zlatého prstenu v roku 2005. Samozrejme nešlo o výstavu individuálnu, ale kolektívnu. Mohli sme si však vytvoriť obrázok o tejto talentovanej autorky, ktorá síce pôsobí v Banskej Bystrici ako odborná asistentka na Katedre maľby na Fakulte výtvarných umení Akadémie výtvarných umení, ale narodila sa v roku 1971 v Šali. V roku 1990-96 študovala na VŠVU v Bratislave, kde absolvovala v triede prof. Jána Bergera. Hneď po absolútoriu patrila k tým umelcom, ktorí mali odvahu vyjsť s kožou na trh a priniesť so sebou čerstvý vietor do plachiet slovenskej výtvarnej scény. V galérii Michalský dvor (spolu s Vanessou Hardi – ten istý ročník narodenia) predstavila maľby a kresby na plátne a papieri. Maľuje a kreslí totiž technikou, ktorá na konci minulého storočia bola u nás neprávom zatlačaná do kúta ako nemoderná. Kedysi dávno slávny Picasso povedal: „...snaž sa za každú cenu maľovať moderne a bude to paškvil...“

Ale Klauďia Kosziba vytušila to, čo začiatok tohto storočia len potvrdil – celosvetovú potrebu návratu k tradičným médiám. Pokračovala len tam, kde kráčala počas celého štúdia – cestou maľby. Prirodzená voľnosť, ktorá ju v ničom neobmedzovala, ju posunula tam, kde sa mnohí nevedia dostať ani po dlhých rokoch hľadania. Jej štetec je uvoľnený, rovnako ako farebnosť, kompozícia vyrovnaná (stredová, celoplošná či posunutá do rohu). Maľba však vôbec nie je staromilská, ba naopak. Autorka nepracuje len s povrchom plochy, ale plátno a papier krčí, vlhčí, napúšťa. Dlaňami rozotiera a miesi farebný pigment, vmiešava rôzne druhy farieb, lakov, voskov. Farebnú vrstvu a vzniknutý reliéf potom ešte mechanicky upravuje. Ale definitívnu podobu obrazu hľadá vo variáciách ľudskej postavy. Tvar abstrahuje až prechádza do podoby zjednodušeného znaku. Je to maľba síce typicky ženská, poetizujúca (najmä farebnosťou), nepadá však do sentimentu ani elegických polôh. Jej hľadanie je hravé a experimentujúce. Občas pevne zakotvené, ale vždy na diváka pôsobiacie svojou vnútornou, typicky ženskou výpoveďou.

I keď sa umelkyňa niekoľko rokov (1997 až 2008) zároveň venovala dizajnu nábytku – pôsobila ako odborná asistentka na Katedre dizajnu nábytku technickej univerzity vo Zvolene - mala pomerne bohatú výstavnú činnosť, čo svedčí o jej pracovitosti. Mala desať samostatných výstav (Nitra, Banská Štiavnica, Košice, Banská Bystrica, Poprad, Bratislava,...) a zúčastnila sa na takmer dvoch desiatkach kolektívnych výstav (Novi Sad, Banská Bystrica, Salgotarján, Budapešť, Varšava,...).

Na výstave tvorby Klaudie Kosziba máme zaujímavú možnosť posúdiť, čo v slovenskej súčasnej výtvarnej tvorbe dokazuje generácia, ktorá je na scéne viac ako jednu desaťku rokov. Generácia, ktorá sa síce netvári postmoderne, ale hľadá nové cesty v rámci ciest tradičných. A to rozhodne nie je ľahké.

Prajeme autorky, aby jej prvá samostatná pražská výstava mala citlivého diváka, a divákovi silné zážitky.

Jiřina Divácká

